

העותרים:

1. נאדר נצאר ת"ז 336230875
2. ח'יתאם סלאמה ת"ז 036437960
3. אוסאמה נדאף ת"ז 033608217
4. אמירה ותד ת.ז 027526813
5. ד'יאב מחמד ותד ת.ז 033130436
6. טימנט קפלה מסי דרכון 4628126130 (אריתריאה)
7. ברהה אבוג'דה, מספר דרכון c1477308 (אריתריאה)
8. מיליון גברקרוסטוס מספר דרכון 46281078665 (אריתריאה)
9. זהבה דגין יעקב, ת"ז 307142505
10. גאסן שרקייה, ת"ז 026441071
11. האגודה לזכויות האזרח בישראל, ע"ר 580011567
12. אגודת יהודי אתיופיה בישראל, ע"ר 580237709
13. עיר עמים, ע"ר 580361202
14. איחוד הורי תלמידי בתי הספר של מזרח ירושלים, ע"ר 580620292
15. הלה למען החינוך בשכונות ועיירות פיתוח, ע"ר 580111342
16. א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט, ע"ר 580474955

ע"י עו"ד הרן רייכמן, מהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך של
 הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, ועו"ד טל חסין,
 מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
 הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל
 טל': 050-5657157; פקס': 04-8141101; law.harar@gmail.com

- נ ג ז -

המשיבים:

1. שר החינוך, רפי פרץ
  2. מנכ"ל משרד החינוך, שלמה אבואב
  3. יו"ר המזכירות הפדגוגית, ד"ר מרים שליסל
  4. ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו
  5. שר האוצר, משה כחלון
  6. שר התקשורת, דוד אמסלם
  7. ראש מטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי, שי-לי שפיגלמן
- ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים
 רחוב סלאח א-דין 29, ירושלים
 טלפון: 02-6466588; פקס': 02-6467011
8. מרכז השלטון המקומי
  - רח' הארבעה 19, תל אביב 64739
  - טלפון: 03-6844222; פקס: 03-6844201

עתירה למתן צו על תנאי ולקיום דיון דחוף

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא צו על תנאי המופנה למשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם כדלקמן:

1. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-3 כדי לאסוף נתונים ולקבל תמונת מצב מלאה ומדויקת, על כלל התלמידים בישראל שנבצר מהם לקחת חלק בתכנית הלמידה מרחוק בשל כך שאין בידם את האמצעים ההולמים (מחשבים ו/או תשתית אינטרנט וחיבור לרשת).
2. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5 בדחיפות להקצות מחשבים לכלל התלמידים בישראל שאין בידם ציוד מתאים לצורך הלמידה המקוונת.
3. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5, במידת הצורך בסיוע המשיבים 6-7, כדי לייצר פיתרונות תשתיתיים הולמים להבטחת חיבור איכותי לרשת אינטרנט לכלל התלמידים.
4. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-3, במידת הצורך בסיוע המשיבים 6-7, להעלאת מערך השידורים הלאומי לתקופת הקורונה לאפיק שידור ציבורי, לא מסחרי ולא אינטרנטי.
5. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5 לקביעת תכנית רב שנתית למערכת החינוך, הכוללת הקצאת משאבים מתאימים, אשר תבטיח כי לכלל התלמידים בישראל תהיה גישות אפקטיביות לתשתית אינטרנט, ומחשב לכל ילד בשגרה ובחירום.
6. כסעד חלופי לסעדים 2 ו-3, מדוע לא יקבעו המשיבים הסדרים חינוכיים חלופיים, אשר יבטיחו חינוך הולם לכלל התלמידים אשר אינם נגישים לתשתית אינטרנט ולמחשבים בתקופת הקורונה.
7. כסעד חלופי לסעדים 2, 3 ו-6, מדוע לא יקבעו המשיבים 1-3 כי התלמידים אשר נבצר מהם ללמוד בתכנית הלמידה מרחוק בתקופת הקורונה בשל העדר תשתית אינטרנט ומחשבים, יהיו זכאים להשלמת לימודים הולמת ולקביעת מועדי בחינות בגרות מיוחדים במהלך חופשת הקיץ או בכל מועד מתאים אחר.

מן הטעמים שיפורטו מיד מתבקש בית המשפט הנכבד לקיים דיון דחוף בעתירה

ואלה נימוקי העתירה והבקשה לקיום דיון דחוף

א. מבוא וטעמי הבקשה לקיום דיון דחוף

1. בעקבות התפשטות נגיף הקורונה בישראל עברה מערכת החינוך ביום 13.3.2020 ללמידה מקוונת. לצורך כך הפעיל משרד החינוך את מערך הלימודים מרחוק, עליו עמלים במשרד שנים לא מעטות. מערך למידה מגוון זה, המבוסס על החזקת מחשבים על ידי התלמידים, כולל, בין היתר, הנחיות למוסדות החינוך ללימוד מרחוק, הקמת תשתית של מרחבי למידה דיגיטליים, הקמת כיתות וירטואליות, הקמת מערך שידורים לאומי ותכניות הדרכה והעשרה מקוונות.

העותרים:

1. נאדר נצאר ת"ז 336230875
2. חיתאם סלאמה ת"ז 036437960
3. אוסאמה נדאף ת"ז 033608217
4. אמירה ותד ת.ז 027526813
5. דיאב מתמד ותד ת.ז 033130436
6. טימנט קפלה מסי דרכון 4628126130 (אריתריאה)
7. ברהה אבוגידה, מספר דרכון c1477308 (אריתריאה)
8. מיליון גברקרוסטוס מספר דרכון 46281078665 (אריתריאה)
9. זחבה דגין יעקב, ת"ז 307142505
10. גאסן שרקייה, ת"ז 026441071
11. האגודה לזכויות האזרח בישראל, ע"ר 580011567
12. אגודת יהודי אתיופיה בישראל, ע"ר 580237709
13. עיר עמים, ע"ר 580361202
14. איחוד הורי תלמידי בתי הספר של מזרח ירושלים, ע"ר 580620292
15. הלה למען החינוך בשכונות ועיירות פיתוח, ע"ר 580111342
16. א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט, ע"ר 580474955

ע"י עו"ד הרן רייכמן, מהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, ועו"ד טל חסין, מהאגודה לזכויות האזרח בישראל הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל
טל': 050-5657157 ; פקסי: 04-8141101 ; law.haran@gmail.com

- נ ג ד -

המשיבים:

1. שר החינוך, רפי פרץ
  2. מנכ"ל משרד החינוך, שלמה אבואב
  3. יו"ר המזכירות הפדגוגית, ד"ר מרים שליסל
  4. ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו
  5. שר האוצר, משה כחלון
  6. שר התקשורת, דוד אמסלם
  7. ראש מטה ישראל דיגיטלית במשרד לשוויון חברתי, שי-לי שפיגלמן
- ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים
רחוב סלאח א-דין 29, ירושלים
טלפון: 02-6466588 ; פקסי: 02-6467011
8. מרכז השלטון המקומי
רח' הארבעה 19, תל אביב 64739
טלפון: 03-6844222 פקס: 03-6844201

עתירה למתן צו על תנאי ולקיום דיון דחוף

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא צו על תנאי המופנה למשיבים והמורה להם לבוא וליתן טעם כדלקמן:

1. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-3 כדי לאסוף נתונים ולקבל תמונת מצב מלאה ומדויקת, על כלל התלמידים בישראל שנבצר מהם לקחת חלק בתכנית הלמידה מרחוק בשל כך שאין בידם את האמצעים ההולמים (מחשבים ואו תשתית אינטרנט וחיבור לרשת).
2. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5 בדחיפות להקצות מחשבים לכלל התלמידים בישראל שאין בידם ציוד מתאים לצורך הלמידה המקוונת.
3. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5, במידת הצורך בסיוע המשיבים 6-7, כדי לייצר פיתרונות תשתיתיים הולמים להבטחת חיבור איכותי לרשת אינטרנט לכלל התלמידים.
4. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-3, במידת הצורך בסיוע המשיבים 6-7, להעלאת מערך השידורים הלאומי לתקופת הקורונה לאפיק שידור ציבורי, לא מסחרי ולא אינטרנטי.
5. מדוע לא יפעלו המשיבים 1-5 לקביעת תכנית רב שנתית למערכת החינוך, הכוללת הקצאת משאבים מתאימים, אשר תבטיח כי לכלל התלמידים בישראל תהיה נגישות אפקטיבית לתשתית אינטרנט, ומחשב לכל ילד בשגרה ובחירום.
6. כסעד חלופי לסעדים 2 ו-3, מדוע לא יקבעו המשיבים הסדרים חינוכיים חלופיים, אשר יבטיחו חינוך הולם לכלל התלמידים אשר אינם נגישים לתשתית אינטרנט ולמתשבים בתקופת הקורונה.
7. כסעד חלופי לסעדים 2, 3 ו-6, מדוע לא יקבעו המשיבים 1-3 כי התלמידים אשר נבצר מהם ללמוד בתכנית הלמידה מרחוק בתקופת הקורונה בשל העדר תשתית אינטרנט ומחשבים, יהיו זכאים להשלמת לימודים הולמת ולקביעת מועדי בחינות בגרות מיוחדים במהלך חופשת הקיץ או בכל מועד מתאים אחר.

מן הטעמים שיפורטו מיד מתבקש בית המשפט הנכבד לקיים דיון דחוף בעתירה

ואלה נימוקי העתירה והבקשה לקיום דיון דחוף

א. מבוא וטעמי הבקשה לקיום דיון דחוף

1. בעקבות התפשטות נגיף הקורונה בישראל עברה מערכת החינוך ביום 13.3.2020 ללמידה מקוונת. לצורך כך הפעיל משרד החינוך את מערך הלימודים מרחוק, עליו עמלים במשרד שנים לא מעטות. מערך למידה מגוון זה, המבוסס על החזקת מחשבים על ידי התלמידים, כולל, בין היתר, הנחיות למוסדות החינוך ללימוד מרחוק, הקמת תשתית של מרחבי למידה דיגיטליים, הקמת כיתות וירטואליות, הקמת מערך שידורים לאומי ותכניות הדרכה והעשרה מקוונות.

2. ביום 1.5.2020 קיבלה הממשלה את המלצת משרד החינוך והודיעה על החזרת תלמידי כיתות א' עד ג' וכיתות יא' ו-יב' ללימודים ביום 3.5.2020, ועל שובם של תלמידי הגנים שבוע לאחר מכן. אלא שזמן קצר לאחר פרסום החלטת הממשלה הודיעו ראשי ערים שונות, ובהן ערי פורום ה-15, כי לא יפתחו את בתי הספר במועד הנקוב מאחר והעיתוי שנקבע לכך מסכן את בריאות התלמידים ואת סגל ההוראה. תלמידי כיתות ד' עד י' אמורים לשוב ללימודים בתחילת יוני 2020, בהתאם להתפתחות הדברים. בשלב זה אין כל צפי לחזרה ללימודים במגזר הערבי בכל הכיתות בשל חששן של הרשויות המקומיות מהתפשטות נגיף הקורונה עקב הצפיפות, העדר תומרי חיטוי וכוח אדם מספק לשמירה על בריאות הילדים והצוותים החינוכיים.
3. חזרתם של כלל התלמידים למוסדות החינוך, בכל מועד שבה תתבצע, תעשה בהדרגתיות, בקבוצות קטנות ותוך הסתמכות רבה על מערך הלימוד המקוון. אף שטרם התפרסם מתווה לתורה כללית למוסדות החינוך, ברי כי תלמידים אשר הם או הוריהם ובני משפחתם סובלים ממחלות רקע, ותלמידים המתגוררים באזורים בהם התפשט הנגיף, לא יוכלו לפקוד את בתי הספר והגנים והמשך לימודיהם יתבצע באמצעות למידה מרחוק.
4. אלא שהיערכות משרד החינוך ללמידה מרחוק הותירה מחוץ לה רבבות על גבי רבבות תלמידים אשר אין ברשותם מחשבים ו/או נגישות לתשתיות אינטרנט, ותלמידים אשר יש בביתם מחשב אחד אף שמספר הילדים בגילאי חינוך חובה במשפחה, הזקוקים למחשב, גבוה יותר. מצוקה כלכלית והיעדר חיבור לרשת נפוצים בעיקר בקרב תלמידים ערבים, בהם תלמידים מהכפרים הבלתי מוכרים בנגב ותלמידים מירושלים המזרחית, תלמידים ממשפחות מבקשות מקלט ותלמידים מאוכלוסיית יוצאי אתיופיה.
5. בהתאם לנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לשנת 2017, ל-24% ממשקי הבית עם ילדים בישראל אין חיבור לאינטרנט ו-15.7% ממשקי הבית עם ילדים בישראל אין ולו מחשב אחד. משמעות הנתונים היא כי בבתיהם של 450,000 תלמידים לפחות אין חיבור לרשת, ובביתם של כ-270,000 תלמידים אין מחשב. מאחר שקיים מתאם בין עוני לבין גודל המשפחה, ובבתים רבים יש יותר מילד אחד בגיל חינוך חובה, נראה כי מספר התלמידים שאינם מצוידים במחשב וברשת ללמידה ביתית גבוה אף יותר. ואכן, בהתאם לנתוני הלמ"ס, ממוצע הילדים למשפחה בישראל עומד על 2.43, אולם רק ב-33.5% ממשקי הבית יש שני מחשבים ויותר. נתונים אלה מלמדים כי גם במשפחות עם גישה לאינטרנט ומחשב, אין די מחשבים כדי לאפשר לכל ילדי הבית למידה מקוונת אפקטיבית.
6. נתוני הלמ"ס מצביעים על פערים משמעותיים בתחום זה בין האוכלוסייה היהודית לערבית: 21.7% ממשקי הבית היהודים אינם מחוברים לרשת לעומת 51.2% ממשקי בית ערבים; ל-80% ממשקי הבית היהודים יש מחשב ביתי, לעומת פחות מ-60% ממשקי בית ערבים. העתק נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצורף ומסומן נספח 1/ע.
7. נתונים אלה אינם כוללים את התלמידים מבקשי המקלט, הנמנים עם הקבוצות החלשות ביותר באוכלוסייה ולרובם המכריע אין מחשבים ותשתית אינטרנט מספקת, ואת תלמידי היישובים הבדואים הלא מוכרים בנגב, אשר אינם מחוברים כלל לחשמל. בעניינם של האחרונים הוגש ביום 5.4.2020 בג"ץ

2398/20 עדאלה ג' ראש הממשלה, אשר עוסק בהנגשת הלימוד המקוון לתלמידי הכפרים הלא מוכרים כנגב.

8. פניות ב"כ העותרים למשרד החינוך בדרישה להנגיש את תכנית הלמידה מרחוק לכלל התלמידים לא הניבו כל מענה. אף בדיונים שהתקיימו בנושא בוועדת החינוך של הכנסת מאז פרוץ משבר הקורונה, בהשתתפות בכירים במשרד החינוך, לא הוצגה כל תכנית לצמצום הפערים הדיגיטליים המדירים אוכלוסיות רחבות מהלימוד המקוון. כתוצאה מכך מתרחבים הפערים הגדולים ממילא על רקע חברתי-כלכלי בין תלמידים משכבות אוכלוסיה שונות, ונפגעת זכותם לחינוך ולשוויון.

9. היעדר תכניות מערכתיות לצמצום פערים דיגיטליים בין התלמידים אינו מסמל רק את הקושי בהתאמת מערכת החינוך למצב החירום הנוכחי, אלא כשל רב שנים של משרד החינוך בהתמודדות עם הנושא, זאת למרות חשיבות המדיה הדיגיטלית ללימודים במאה ה-21, ועל אף היערכות ארוכת שנים של משרד החינוך ללימודים במצבי חירום.

10. מטעמים אלה, ומאחר שתכנית הלמידה מרחוק מתקיימת כבר למעלה מחודש ותמשיך להתקיים בדפוסים שונים לפחות עד לסוף שנת הלימודים, ובשל כך שרבות רבות של תלמידים אינם יכולים לקחת בה חלק, מתבקש בית המשפט הנכבד לקבוע דיון דחוף בעתירה.

ב. העותרים

11. העותרים 1-5 הם הורים לילדים מכפר ג'ית שבמשולש. משפחות אלו סובלות ממצוקה כלכלית קשה ואין באפשרותם לרכוש מחשבים עבור ילדיהן. על כן הם אינם יכולים לקחת חלק בתכנית הלמידה מרחוק, ובמשימות הלימודים המקוונות.

12. העותר 1, נאדר נצאר, הוא אב לשלושה ילדים, שניים מהם לומדים בכיתות ח' ו-ט'.

13. העותרת 2, ח'יתאם סלאמה, היא גרושה, ומגדלת בגפה שלושה ילדים בכיתות ז', י' ו-יב'. בשל מצוקה כלכלית קשה אין בביתם מחשב וחיבור לרשת.

14. העותר 3, אוסאמה נדאף, הוא אב לחמישה ילדים, הלומדים בבית הספר היסודי, בחטיבת ביניים ובתיכון. הם אינם משתתפים בתכנית הלמידה מרחוק.

15. העותרת 4, אמירה ותד, היא אם חד הורית המגדלת ששה ילדים, אחד מהם לומד בכיתה יב' ושתי בנות בכיתה ח'. היא אינה עובדת ואין באפשרותה לרכוש מחשבים לילדים כגילאי בית ספר.

16. העותר, דיאב מחמד ותד, הוא אב לחמישה ילדים, ארבעה מתוכם בגיל חינוך חובה, בגני ילדים, בבית הספר היסודי ובתיכון. משכורתו היא כ-5,400 ש"ח לחודש. אם הילדים אינה עובדת. בבית המשפחה שי מחשב ישן אחד, שאינו מספיק לכל הילדים ללמידה מרחוק.

17. העותרת 6, טימנט קאפלה, היא מבקשת מקלט מאריתריאה המתגוררת בפתח תקווה, אם לשלושה, הסובלת מקשיים כלכליים. בית אין מחשב. בנה הוא תלמיד גן, בו לא למדו כלל בתכנית הלמידה המקוונת, ושתי בנותיה בכיתות ב' ו-ו'. הבנות משולבות בבתי ספר בהם לומדים ילדים ישראלים,

ובהעדר מחשב, הן לומדות חלקית באמצעות הטלפון הסלולרי של האם, אשר אינו מתאים לתכנית הלמידה מרחוק. בשל כך הן אינן יכולות להשתתף בחלק משמעותי מהמשימות ומהפעילות המקוונת.

18. העותרים 7 ו-8, ברהה אבוגידה ומיליון גברקרוסטוס, הם מבקשי מקלט מאריתריאה, מנהיגים מקומיים בקהילת מבקשי המקלט ופועלים לקידום חינוך ילדי מבקשי מקלט בערים תל אביב ופתח תקוה.

19. העותר 9, זחבה דגין יעקב, היא אם לארבעה ילדים במסגרות חינוך חובה בני 10 וחצי, שמונה וחצי, שש וארבע וחצי. אף שהעותרת ובעלה עובדים במשרות מלאות בביתם יש מחשב אחד, והם מתקשים לרכוש מחשבים נוספים.

20. העותר 10, גאסן שרקייה, הוא יו"ר ועד ההורים היישובי ג'ת, המשולש, שבו לומדים בבתי הספר כ- 3,200 תלמידים.

21. העותרת 11, האגודה לזכויות האזרח בישראל, היא ארגון זכויות האדם הגדול והוותיק בישראל, הפועל לקידום זכויות אדם ובהן הזכות לחינוך והזכות לשוויון.

22. העותרת 12, אגודת יהודי אתיופיה בישראל, פועלת לקידום מדיניות שוויונית בחברה הישראלית במטרה לסגור את הפערים הקיימים אצל אזרחים ישראלים ממוצא אתיופי בכל תחומי החיים. בין היתר עוסקת העותרת במחקר ואיסוף נתונים על ישראלים ממוצא אתיופי.

23. העותרת 13, עמותת עיר עמים, פועלת להבטחת תנאי חייהם ורווחתם של שני העמים החיים בירושלים, לרבות טיפוח הבנות ושיתופי פעולה ביניהם וליצירת אופק חיובי לעתיד מוסכם. העותרת פועלת למיצוי זכויות בחינוך ונגד אפליה בחינוך של תלמידים תושבי ירושלים המזרחית מול הרשויות.

24. העותר 14 הוא איחוד הורי תלמידי בתי הספר של מזרח ירושלים.

25. העותר 15, ארגון הלה למען החינוך בשכונות ועיירות הפיתוח, פועל לקידום מעורבות הורים במערכת החינוך ככלי לשיפור רמת הלימודים, כמנוף לצמצום פערים ולמוביליות חברתית-כלכלית, במטרה להשפיע על עתידם של עשרות אלפי ילדים מהשכבות המוחלשות בחברה.

26. העותרת 16, עמותת א.ס.ף (ארגון סיוע לפליטים ולמבקשי מקלט בישראל), מעניקה תמיכה וסיוע פסיכוסוציאלי והומניטרי לפליטים ולמבקשי מקלט, ופועלת להעלאת המודעות הציבורית למצוקותיהם ולקידום זכויותיהם בפני רשויות המדינה.

ג. המשיבים

27. המשיבים 1-3 הם בעלי התפקידים הבכירים והרלוונטיים לענייננו במשרד החינוך, אשר נושא באחריות לממש את הזכות החוקתית לחינוך לכלל התלמידים בישראל, ולתקצב את מערכת החינוך תוך מתן הנחיות לרשויות המקומיות ולמוסדות החינוך. המשיב 1 הוא העומד בראש משרד החינוך והאחראי לקביעת תכנית הלימודים למוסדות החינוך. המשיב 2, מנכ"ל משרד החינוך, הוא הגורם המינהלי-ביצועי הבכיר בניהול המשרד, ובין היתר אחראי להוצאת חוזרי המנכ"ל המנחים את פעילות

הגורמים השונים המפעילים את מערכת החינוך. המשיבה 3 היא האחראית המקצועית על ניהול תכנית הלימודים במשרד החינוך, לרבות תכנית "למידה מרחוק".

28. המשיב 4, ראש ממשלת ישראל, נושא באחריות העליונה להתנהלות ממשלת ישראל והחלטות המתקבלות על ידה.

29. המשיב 5, שר האוצר, אחראי על המשרד הנושא באחריות לתכנון תקציב המדינה והתקצאות לרשויות השונות.

30. המשיב 6, שר התקשורת, עומד בראש משרד התקשורת, האחראי על הרגולציה בתחום התקשורת, ובסמכותו לסייע למשרד החינוך בהנגשת תשתיות אינטרנט לכל רחבי המדינה.

31. המשיבה 7 עומדת בראש מטה ישראל דיגיטלית, מיזם ממשלתי השואף לרתום ולמנף את ההזדמנות הטמונה במהפכה הדיגיטלית ובהתקדמות טכנולוגיות המידע והתקשורת לטובת צמיחה כלכלית מואצת, צמצום פערים והפיכת הממשל לחכם, מהיר, ידידותי לאזרחים, ומוביל עולמי בתחום הדיגיטלי. בין יתר תפקידי המיזם לסייע למשרד החינוך לקדם ולהתאים את מערכת החינוך לעידן הדיגיטלי.

32. המשיב 8, מרכז השלטון המקומי, מייצג את הרשויות המקומיות עליהן מוטלת החובה לקיים מוסדות חינוך יחד עם משרד החינוך, ולפעול בהתאם להנחיות משרד החינוך להנגשת הלימודים המקוונים לתלמידים החיים בשטחן.

ד. תכנית הלמידה מרחוק של משרד החינוך בתמצית

33. אוריינות דיגיטלית, למידה מרחוק ושימוש באמצעים דיגיטליים לצרכי לימוד, הפכו בעשור האחרון לחלק אינטגרלי ממערכות החינוך בעולם, לרבות בישראל, כחלק מהכשרת התלמידים למציאות החיים והכישורים הנדרשים במאה ה-21. חשיבותה של אוריינות דיגיטלית מתעצמת בעתות חירום, שעה שתלמידים ומורים נקראים להסתגר בבתיהם, חל איסור על התקהלות, ולמידה מרחוק הופכת לאפשרות היחידה והמתבקשת לשימור הרצף הלימודי. התפרצות נגיף הקורונה בישראל ובעולם כולו ממחישה את הצורך הדחוף בפיתוח כישורי למידה מרחוק ובחיוניות הנגשת האמצעים שיאפשרו זאת לכלל התלמידים, המורים ובתי הספר.

ד.1 אוריינות דיגיטלית ולמידה מרחוק בישראל בימי שגרה

34. בתחילת העשור החל משרד החינוך, בראשות מנהל תקשוב, טכנולוגיה ומערכות מידע בו, בהטמעת "תכנית התקשוב הלאומית" בבתי ספר ברחבי הארץ. התכנית נועדה להתאים את מערכת החינוך לעידן הדיגיטלי. כך מתוארת התכנית באתר "הענף החינוכי" של משרד החינוך, המרכז את תכניות התקשוב של המשרד:

"תוכנית התקשוב נועדה לקדם פדגוגיה חדשנית בבתי הספר על ידי עידוד המורים לשילוב מושכל של עולמות תוכן, ספרים כלים וסביבות דיגיטליים בתהליכי הוראה למידה והערכה ובכך להשביח את התהליכים הפדגוגיים והחינוכיים.

התוכנית מפתחת אוריינות טכנולוגית דיגיטלית באמצעות מעטפת רחבה ועשירה של תכניות, מיזמים, פעילויות מתוקשבות ומסגרות למידה חלופיות בגישת הלמידה מרחוק המשוחררת מכבלי זמן והמקום.

כמו כן נועדה התכנית לקדם ולהרחיב את היקף השימוש במערכות ניהול מתוקשבות מתקדמות עתירות טכנולוגיה כחלק מביסוס תרבות ארגונית מקוונת והפיכת בית הספר לארגון מתוקשב ברמה גבוהה".

35. לאורך השנים פיתח משרד החינוך מגוון כלים פדגוגיים ללימוד מקוון והציב יעדים לקידום מיומנויות ואוריינות דיגיטלית לפי גילאים. באתר הענן החינוכי ניתן למצוא מסמכים מקיפים בנושאים אלו. כך, למשל, מסמך בנושא "פיתוח כישורים וידע הדרושים ללומד במאה ה-21", המפנה לתכניות אלה בעולם, ופורש רקע תיאורטי נרחב על חשיבות המיומנויות והאוריינות הדיגיטלית, לרבות הצורך בעבודה באמצעי קצה טכנולוגיים מתאימים. באתר ה"ענן החינוכי" ניתן למצוא תכניות פדגוגיות עם מטרות שאפתניות לכל שכבות הגילאים.

36. בהתאם, הציב לעצמו משרד החינוך יעדים נרחבים להקניית שליטת תלמידים בכל אמצעי הקצה, לרבות במחשבים ניידים, וללימוד והטמעת אוריינות רחבה של למידה ואיתור מידע במרחב ובאתרים וירטואליים באופן עצמאי, לכל שכבות גיל התלמידים.

העתק תכניות משרד החינוך לגילאי קדם יסודי, יסודי ועל יסודי באוריינות דיגיטלית מצורף ומסומן נספח ע/2.

אתר הענן החינוכי נמצא בכתובת אינטרנט:

https://sites.education.gov.il/cloud/home/tikshuv/Pages/misgeret_musagit.aspx

עוד על תכניות התקשוב והחסמים להם ראו בנייר עמדה של המכון הישראלי לדמוקרטיה מאוגוסט 2019 "התאמת מערכת החינוך למאה ה-21" בכתובת

<https://www.idi.org.il/media/13079/adapting-israel-s-education-system-for-the-challenges-of-the-21st-centur.pdf>

קישור לפורטל למידה מרחוק של עובדי הוראה - <https://pop.education.gov.il/online-learning/>

קישור לפורטל למידה מרחוק לרשויות ובעלויות חינוך -

<https://pob.education.gov.il/MeydaHinuchi/Pages/distance-education.aspx>

קישור לפורטל למידה מרחוק למוסדות חינוך -

https://mosdot.education.gov.il/content/security/online_learning

37. ביום 8.1.2014 הוכרז על רפורמה באופן הלמידה במערכת החינוך במסגרת "התכנית הלאומית ללמידה משמעותית – ישראל עולה כיתה", שהחלה עם פתיחת שנת הלימודים העוקבת, ביום 1.9.2015. במסגרת התכנית הפכו הלימוד הטכנולוגי והאוריינות הדיגיטלית לחלק מתכנית היסוד המחייבת את כלל מוסדות החינוך, בהתאם להוראות סעיפים 1, 11 ו-34 לחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953 (להלן – חוק חינוך ממלכתי). במסגרת תכנית היסוד ללמידה מקוונת בחינוך היסודי ובחטיבת הביניים, עמד משרד החינוך על משמעותה של אוריינות דיגיטלית במאה ה-21, על החינוניות שבה להדבקת הפער בין בית הספר "לחיים שמחוץ לו", ועל היתרונות הברורים שבהקנייתה:

"אוריינות דיגיטלית (Digital literacy)

אוריינות דיגיטלית כוללת מערכת של מיומנויות טכניות וקוגניטיביות המאפשרות לבצע מטלות ולפתור בעיות הדורשות שימוש בסביבה דיגיטלית.

.....

לטכנולוגיית התקשוב יתרונות חשובים וביניהם:

- **רלוונטיות.** תלמידים כיום משתמשים בטכנולוגיות תקשוב בשגרת חייהם. שילוב התקשוב בהוראה יצמצם את הפער בין בית הספר לחיים "שמחוץ לבית הספר".
- **מגוון.** טכנולוגיית התקשוב מגדילה באופן רחב מאד את הכלים, הפעילויות והאפשרויות העומדות בפני המורה. היא מציעה אנימציות, סרטונים, משחקים לימודיים, פעילויות אינטראקטיביות, קישורים למאגרי מידע ברשת ועוד.
- **המחשה.** מאפשרת המחשות ויזואליות המדגימות תהליכים שאי אפשר לראות, לדוגמה - תהליכי קליטת חומרים בתא, תופעות מיקרוסקופיות במעבר בין מצבי הצבירה.
- **הרחבת סביבת הלמידה מעבר לגבולות הזמן והמקום של הכיתה הפיזית.**
- **ביצוע מעבדות וירטואליות.** מאפשרת איסוף ממצאים וניתוח תוצאות במקרים בהם לא ניתן לבצע את הניסויים.
- **נגישות ועדכניות.** הרשת מאפשרת גישה קלה ומידית למקורות מידע עדכניים ורלוונטיים במגוון והיצע גדולים מאד שיכולים לסייע בתהליכי חקר, ביצוע פרויקטים ועוד.
- **מענה לשונות לומדים.** לדוגמה - יצירת קישורים והפניות בטקסטים דיגיטליים בהתאמה לצרכי הלומד וליכולותיו.
- **שיתופיות בידע ובפעילות.** מאפשרת יצירת ידע משותף במרחב הכיתתי, שיתופיות בין בית-הספר לבין הבית, הקהילה בתי ספר אחרים וגורמים נוספים.

38. עוד נקבע במסמך כי "הבנייה וטיפוח של ידע מדעי-טכנולוגי כיום נעשית בסביבה דיגיטלית. לכן טיפוח אוריינות מדעית טכנולוגית מחייב במקביל פיתוח וטיפוח אוריינות דיגיטלית. ... שילוב נכון של טכנולוגיית המידע בסביבות ההוראה יכול לשפר את איכות ההוראה ובמקביל להקנות לתלמידים אוריינות דיגיטלית ומיומנויות המאה ה-21".

העתק תכנית היסוד לבתי הספר היסודיים ולחטיבות הביניים מצורף ומסומן **נספח ע/3**.
העתק דפים רלוונטיים מתכנית לימודים מחייבת אשכול מדע וטכנולוגיה מצורף ומסומן **נספח ע/4**.

39. אוריינות דיגיטלית ותכנית למידה המותאמת למאה ה-21 הוצבה כיעד מרכזי אף בבתי הספר התיכוניים, במסגרת תכנית הלמידה המשמעותית, ומעבר "ללמידה והוראה המדגישים תהליכי חשיבה, פיתוח כלים ביקורתיים ועידוד חשיבה יצירתית. למידה זו כוללת פתרון בעיות, למידה בדרך החקר, דיונים, למידה חוץ כיתתית, שימוש בסביבות למידה עתירות טכנולוגיה, למידה שיתופית של תלמידים ועוד". כך, למשל, מדע וטכנולוגיה נלמד בתיכון כמקצוע מחייב, הכולל לימודים בסביבה

דיגיטלית ועבודה שוטפת עם מאגר משימות אוריינות מתוקשבות מאתר למידה דיגיטלית של משרד החינוך.

העתק הודעת משרד החינוך בנושא למידה משמעותית מצורף ומסומן **נספח ע/5**.
העתק העמודים הרלוונטיים מתכנית הלימודים במקצוע מדע וטכנולוגיה מצורף ומסומן **נספח ע/6**.

40. לצד רוחב היריעה המחקרי המתייחס ללמידה מקוונת, קידום תכניות למידה והצבת יעדים פדגוגיים, לא עלה בידי העותרים למצוא בתכניות משרד החינוך התייחסות כלשהי, לא כל שכן תכניות סדורות, לצמצום פערים דיגיטליים בין אוכלוסיות התלמידים בישראל, כמו גם תכניות לקידום נגישותן של אוכלוסיות מוחלשות לתשתית אינטרנט ולאמצעי קצה טכנולוגיים.

41. תחת זאת החל המשרד להפעיל במוסדות החינוך בישראל החל מתחילת העשור את תכנית ה- **BYOD (bring your own device)**, המבוססת על רכישת (**buy** במקום **bring**) אמצעי קצה דיגיטליים (כאמור, טאבלטים ומחשבים ניידים). דהיינו, במקום שבו ביקש בית הספר ללמד את תכנית הלימודים הרגילה באופן מלא או חלקי באמצעות אמצעי קצה טכנולוגיים, נדרשו ההורים לממן את רכישתם. היתרים אלו נעשו ללא הסדר רגולטרי מתאים.

42. בעקבות עתירה שהוגשה לבית משפט נכבד זה כנגד ההסדר המחייב רכישת אמצעי לימוד דיגיטליים בכספי הורים (6214/05 **סלומון נגד משרד החינוך**), הותקן חוזר מנכ"ל "שימוש תלמידים באמצעי קצה לצורכי למידה". חוזר המנכ"ל הגביל לראשונה את סכומי הגבייה המותרים עבור אמצעי קצה טכנולוגיים, אסר על שימוש בטלפונים ניידים לצרכי למידה, וקבע הוראות שנועדו להבטיח לכאורה שוויון בין תלמידים ממעמדות סוציו-אקונומיים שונים בגישה למחשבים ולטאבלטים ובחיבור לרשת האינטרנט:

"2.5 הבטחת השוויון והזמינות של אמצעי הקצה בלמידה לכל התלמידים

בהינתן משימה לימודית עם אמצעי קצה שהתלמידים אמורים לבצע על הצוות החינוכי לוודא טרם התחלת הפעילות שלכל התלמידים יש גישה לאמצעי הקצה, וכן לחיבור לאינטרנט (אם נדרש), בכל סוגי הפעילות הלימודית המתקיימת, לרבות לצורך ביצוע משימות למידה לאחר שעות הלימודים.

יש לוודא כי אמצעי הקצה יהיו זמינים ללמידה באופן שוויוני עבור כלל התלמידים בהתאם לפעילות המתבצעת; לדוגמה: כאשר מתבצעת פעילות בזוגות יהיה אמצעי קצה לכל זוג, כאשר מתבצעת פעילות פרטנית יהיה אמצעי קצה לכל תלמיד וכד'.

בית הספר יודא כי יש ברשותו כמות מספקת של אמצעי קצה אשר יאפשרו לכל התלמידים השתתפות שווה בפעילות הלימודית המתבצעת בו, בכל צורת הצטיידות שתיבחר: גם במקרה שבו אמצעי הקצה נרכשים ללא השתתפות הורים וגם במקרה שבו יש השתתפות הורים ובית הספר יספק אמצעי קצה לשימוש התלמידים שלא רכשו אותם."

העתק חוזר מנכ"ל מצורף ומסומן **נספח ע/7**.

43. עתירת אמצעי הקצה נדונה בסופו של יום יחד עם בג"ץ 5004/14 שמשון נ' משרד החינוך (פורסם בנבו, פסק דין מיום 7.8.2019) (להלן – בג"ץ שמשון), אשר עסקה בחוקיותם של תשלומי הורים. העתירה בג"ץ 5004/14 נדחתה, וכך גם בקשה לדיון נוסף בפסק הדין (דג"ץ 6432/19, החלטה מיום 26.4.2020) (להלן – דג"ץ שמשון). עם זאת, בסעיף 80 לפסק הדין נקבע, כי במוסדות חינוך שבהם מתקיימת תכנית לימודים המבוססת על אמצעי קצה מחויב משרד החינוך להבטיח כי לכלל התלמידים יהיו אמצעי קצה מתאימים, ללא עלות להורים:

"אם כן, המשיבים מסכימים כי תכניות התקשוב המתקדמות עלולות, בתרחישים מסוימים, לגרום פגיעה בעיקרון חינוך חובה חינם. משכך, חלק הכרחי מהתכניות הללו הוא וידוא הספקת אמצעי הקצה לכלל התלמידים. אם הוריו של תלמיד פלוני אינם מעוניינים ברכישת אמצעי הקצה, מכל סיבה שהיא, על בית הספר לספק לתלמיד מכשיר שכזה ללא עלות."

ובדג"ץ שמשון הוסיפה וקבעה הנשיאה חיות:

"על כן, צוין כי חלק הכרחי מהתכניות הללו הוא וידוא הספקת אמצעי הקצה לכלל התלמידים, גם אלה שהוריהם אינם יכולים או מעוניינים ברכישת אמצעי הקצה. בית המשפט הוסיף עוד כי העובדה שמשרד החינוך מעניק "מענק הצטיידות" לבתי ספר המתניעים תכנית תקשוב, בהתאם לקריטריונים פרוגרסיביים, מסייעת גם למוסדות שאינם מבוססים לממן את אמצעי הקצה שיושאלו לתלמידים. בשים לב לקיומו של מענק זה וליתרונות הגלומים בהסדרת רכישת אמצעי הקצה כמפורט בפסק הדין, נפסק כי אין מקום להתערב בהוראות חוזר אמצעי הקצה."

44. אם כך, בבג"ץ שמשון, בו הוצגו תכניות התקשוב המבוססות על מחשבים ואמצעי קצה שונים כתכניות בחירה של המוסד החינוכי, קל וחומר כי יש לוודא ולהבטיח נגישות אליהם כאשר מדובר בחלק מתכנית הלימודים המחייבת במערכת החינוך; בפרט עתה, כשמערכת החינוך כולה עברה ללמידה מרחוק, ולימוד מקוון בדפוסים שונים ימשיך ללוות את מערכת החינוך תקופה ממושכת, גם כאשר תתחדש הלמידה במוסדות הלימוד באופן מלא.

ד. 2. למידה מרחוק באמצעות מחשבים בחירום ובימי קורונה

45. לצד תכניות הלימודים המתוקשבות בימי שגרה וחול, נערך משרד החינוך אף להפעלת למידה מרחוק באמצעות מחשבים, בבתי התלמידים, בימי חירום. כבר בשנת 2013 הוציא אגף טכנולוגיה במשרד מסמך הנחיות מפורט, המנחה את מערכת החינוך להיערכות ללמידה מרחוק במצבי חירום. המשרד תבע היערכות מקיפה של מערכת החינוך ללמידה מרחוק לרבות התייחסות למרחבים כיתתיים, התאמת אתרים, תכניות לימוד ואתר טלוויזיה ייעודי. עוד נקבע בו כי בתי הספר יתרגלו למידה מרחוק בימי שגרה, כהכנה למצבי חירום. גם במסמך זה אין התייחסות לפערים סוציו-אקונומיים בין תלמידים, ולא הוצע פתרון שיהלום את ימי הקורונה לתלמידים משכבות מוחלשות אשר אין בביתם מחשב, או שאמצעי הקצה הקיימים בביתם אינם מספיקים למספר הילדים בו אשר לומדים במערכת חינוך החובה.

46. עם זאת, נדרשו מוסדות החינוך לערוך מיפוי של נגישות התלמידים לאמצעי קצה ולרשת האינטרנט, ולהציע פתרונות למי שאינם מחוברים לרשת, כדלקמן:

"מיפוי נגישות התלמידים לתקשורת אינטרנט עם תחילת שנת הלימודים. תלמידים שאינם מקושרים לרשת האינטרנט, יצוותו ע"י המחנך לחברים על פי קריטריון של סמיכות אל מקום המגורים או שימצא פתרון חלופי כגון ספרייה, מרכז למידה אזורי, שכנים, קרובי משפחה וכד' "

העתק מסמך ההנחיות מ-2013 של אגף טכנולוגיה במשרד החינוך מצורף ומסומן **נספח ע/8**.

47. בינואר 2019 הותקן חוזר מנכ"ל עדכני ומפורט בנושא למידה בחירום – "נוהלי שעת חירום במערכת החינוך", המפרט בין היתר את הפעולות שתכלול למידה מרחוק, חומרי הלימוד שיוצגו באתר משרד החינוך, המטלות שיידרשו במסגרתה והתרגולים וההכנות אליה בימי שגרה. עוד נקבע בו, כי הטלוויזיה החינוכית תתמוך בתכנית הלמידה מרחוק, וכן:

"3.5. למידה מקוונת מרחוק באמצעות האינטרנט

כללי

למידה מקוונת היא אמצעי נוסף המאפשר למערכת החינוך להפעיל את התלמידים מרחוק, כאשר אינם בבתי הספר, באמצעות אתרי האינטרנט הבית-ספריים....

ג. מרחב למידה בחירום

1) בשעת חירום יועלו לאתר "אוח" של משרד החינוך ההנחיות והמידע הנוגעים להיערכות ללמידה בחירום.

2) כמו כן יועלו לאתר חומרי למידה והפגה מטעם המזכירות הפדגוגית בחלימה לשכבות הגיל, שיסייעו למורים ולתלמידים בקיום שגרת למידה גם בעתות חירום.

ג. הפעולות שהלמידה מרחוק תכלול

1) בית הספר יפעל ליצירת תקשורת מקוונת ולמידה במרחב הכיתתי המקוון שיופעלו גם במקרה חירום.

2) מחנכי הכיתות יקיימו שיח עם התלמידים (פעילות הפגתית) באמצעות קבוצת דיון סגורה או כלי חלופי לתקשורת מקוונת באישור המפקח על התקשוב במחוז.

3) המחנכים יפנו את התלמידים לביצוע המשימה המופיעה במרחב הלמידה הכיתתי.

4) התלמידים יבצעו את הפעילות הנדרשת במרחב הלמידה הכיתתי, ויגיבו למורה בקבוצת הדיון.

ד. שילוב הטלוויזיה החינוכית

במסגרת זו תשולב הטלוויזיה החינוכית ("מסך קטן ומסך גדול") לחטיבה הצעירה ולבתי הספר התיכוניים בשידור טלוויזיוני ובאינטרנט התומכים את תכנית הלמידה מרחוק.

ה. הכנות ללמידה מרחוק במוסד החינוכי

1) לכל בית ספר יוקם אתר על ידי המחוז ומינהל התקשוב אשר יופעל ויתורגל בשגרה.

2) יש לוודא כי הפורטל הבית-ספרי ערוך ללמידה בחירום בהתאם להנחיות שפורסמו על ידי גורמי המינהל לתקשוב ולמערכות מידע ולעשות את ההתאמות הנדרשות במידת הצורך.

3) יש לפעול לעדכון שוטף של הפורטל הבית-ספרי על כל מרכיביו – מרחבי הכיתות, מרחבי הלימוד המקצועיים, דף הבית וכיו"ב – המשמשים מקור מידע ותקשורת לקהילת בית הספר.

4) יש לפעול לשימוש במערכת המנב"סנט להזנת מידע על נושאי הלימוד, על שיעורי הבית ועל חומרי הלימוד.

5) יש לתרגל למידה מרחוק עם התלמידים תוך שימוש בכלי תקשורת שונים (כדוגמת פורום, מסרים מידיים, דף שיתופי וכיו"ב) והתנסות בתקשורת סינכרונית וא-סינכרונית בכלים שיתופיים וכיו"ב.

6) יש לבצע פעילות למידה ותרגול באמצעות עולמות התוכן שהמשרד רכש עבור בית הספר כמקורות לשם למידה שוטפת, העשרה ופעילויות הפגה.

1. תרגילי למידה מרחוק

1) מדי שנה ייקבעו תרגילים שבתי הספר יידרשו להשתתף בהם על פי הנחיות אגף הביטחון והמינהל לתקשוב ומערכות מידע שיפורסמו מעת לעת.

2) המחוז, באמצעות מטה התקשוב המחוזי, יפרסם הודעה למנהלים על ההנחיות לתרגילים.

3) מנהל בית הספר יידע את רכז התקשוב ואת צוות המורים על קיום התרגילים, ולאחר מכן יפרסם רכז התקשוב הודעה על כך בפורטל הבית-ספרי.

העתק העמודים הרלבנטיים מחוזר המנכ"ל מצורף ומסומן נספח ע/9.

את	חוזר	המנכ"ל	המלא	ניתן	לקרוא	בכתובת
----	------	--------	------	------	-------	--------

<https://apps.education.gov.il/Mankal/horaa.aspx?siduri=218>

48. ביום 1.1.2020 עודכן נוהל ההנחיות של מנהל התקשוב לפעילות מוסדות חינוך בלמידה בחירום – "חירום בזמן אמת". גם עדכון זה לא הביא את בשורת הנגשת אמצעי הקצה והרשת לכלל התלמידים. הנוהל המעודכן חוזר על ההנחיות למפות את נגישותם של התלמידים אליהם, ולצוות תלמידים שאין ברשותם מחשב או שאינם מחוברים לרשת לחברים הגרים בסמוך, או להפנותם לפתרון חלופי בדמות שכנים, קרובים וספריות. פתרונות אלה אינם הולמים את הריתוק החברתי הנדרש בימי קורונה.

49. לצד ההנחיות למוסדות החינוך ניתנו הנחיות אף לתלמידים, ובהן ציוד המתשב באזניות ובמיקרופון תקינים, בחירת מרחב הלמידה (תוך המלצה על מרחב מוגן שבו חיבורים לחשמל למחשב ולציוד הנלווה), בדיקת ביצועי המחשב והתאמתם לפעילות הלמידה מרחוק, ותרגול הכניסה לפורטל התלמידים הבית ספרי.

העתק בהעמודים הרלוונטיים מהנחיות "חירום בזמן אמת" מצורף ומסומן נספח ע/10.

50. לא בכדי מתייחסות הנחיות משרד החינוך למחשבים כאמצעי ללמידה מרחוק, והתלמידים נדרשים לבדוק את תקינותם ולציידם באביזרים הולמים. תכניות הלימוד מרחוק שהכין המשרד ומפעילים

בתי הספר מותאמות לעבודה במחשבים, ולא לאמצעי קצה אחרים כגון טלפונים סלולריים או טאבלטים, אשר בלית ברירה עושים בהם שימוש תלמידים רבים. אלה אינם מתאימים ללמידה מרחוק ומוגבלים מאוד בפעולות שניתן לבצע בהם.

51. בחוות דעת המוגשת לבית משפט נכבד זה קובע הדי"ר לחינוך גיל גרטל, שהתמחה בפיתוח והערכה של תכניות לימודים ועמד בראש צוות שפיתח חומרי למידה מקוונים, כי מכשירים ניידים נחותים משמעותית ממחשבים בטיב ובאופן הלימוד אותו הם מאפשרים. במכשירים ניידים כגון טלפון חכם אין מקלדת, ולכן קשה להקליד בהם יותר ממשפטים קצרים. מכשירים ניידים אף אינם מצוידים בעכבר, כך שתלמיד העושה בהם שימוש ללמידה מקוונת אינו יכול לבצע פעולות רבות מתבקשות בלמידה כגון סימון טקסטים, גרירתם, העתקה והדבקה, הצבת אובייקטים, ופעולות דומות הנדרשות לשם כתיבה ועריכת טקסטים או חכנת מצגות וכרזות, שהם תוצרי למידה שכיחים.

52. מחסום נוסף ללמידה יעילה באמצעות מכשירים ניידים הוא מגבלת האפשרות לפתוח בהם מספר חלונות במקביל. להמחשה, תלמידים אינם יכולים לקרוא טקסט אשר פתוח בחלון אחד ולכתוב הערות עליו, להעביר קטעים ממנו ולסכמו במסמך הפתוח בחלון אחר. מגבלות אלה מצמצמות את תהליך הלמידה ופוגעות ביתרונות הקיימים בלימוד מקוון.

53. זאת ועוד. מרבית אתרי הלימוד המרכזיים של משרד החינוך שנועדו לשימוש ללמידה מרחוק בשגרה ובחירום אינם מותאמים ללמידה באמצעות אמצעי קצה ניידים כפלאפונים וטאבלטים, ולא עברו פיתוח טכנולוגי ומתודולוגי מתאים.

העתק חוות דעתו של די"ר גיל גרטל בנושא אי התאמתן של תכניות הלמידה מרחוק לשימוש בפלאפונים וטאבלטים מצורף ומסומן **נספח ע/11**.

3.4 הדרת תלמידים מאוכלוסיות מוחלשות מתכנית הלמידה המקוונת

54. במהלך השנים שבהן נערך משרד החינוך ללמידה מרחוק בחירום התבצעו, כאמור בהתאם להנחיות המשרד, תרגילים ללמידה מרחוק בכלל בתי הספר, האחרון שבהם בתחילת מרץ 2020. למיטב ידיעת העותרים תוצאות התרגול לא פורסמו, אך ברי כי רבבות תלמידים לא נטלו בהם חלק בהעדר נגישות לתשתית אינטרנט ולמחשבים, כפי שיפורט בהרחבה בהמשך. למרות זאת, לא מצאו המשיבים לנכון להוביל תכנית להנגשת תשתיות אינטרנט והספקת אמצעי קצה לכלל התלמידים והמורים בישראל.

55. דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת "למידה מרחוק בחירום בעת סגירת מוסדות חינוך בעקבות התפרצות נגיף הקורונה" מיום 31.3.2020, שמציג מידע עדכני בנושא למידה מרחוק בארץ ובעולם בעקבות התפשטות הנגיף, עומד על היעדר ההיערכות המערכתית להנגשת הלימודים המקוונים לכלל אוכלוסיות התלמידים בישראל. מחברי הדו"ח מתריעים על כך שלצד היתרונות הברורים בלימוד מקוון, דפוס לימוד זה מעורר קשיים ובעיות מהותיות הקשורות בהעצמת אי-השוויון בין תלמידים. ארגונים בין-לאומיים העוסקים בחינוך, בהם ארגון ה-OECD ואונסק"ו, המליצו לשקול את הסיכון לפגיעה באוכלוסיות החלשות ביותר ואת האמצעים להתמודד עמו בעת סגירת מוסדות החינוך ומעבר ללמידה מרחוק בשעת חירום.

56. מחברי הדו"ח קובעים כי :

"ממדיניות משרד החינוך בעניין הלמידה מרחוק לא ברור כיצד ניתן מענה לאוכלוסיות שונות, לרבות תלמידים ועובדי הוראה שאין להם נגישות לאינטרנט ולאמצעים אחרים הנדרשים ללמידה מקוונת מרחוק, במסגרת מערכת הלמידה מרחוק של משרד החינוך וכיצד פועל המשרד למניעת הגדלת הפערים בין אוכלוסיות שונות..." (עמוד 7 לדו"ח).

העתק דו"ח מרכז המחקר והמידע של הכנסת מיום 31.3.2020 מצורף ומסומן **נספח ע/12**.

57. כאמור, בשל התפשטות הנגיף ומצב החירום שהוכרז בעקבותיו נסגרו מוסדות החינוך ביום 13.3.2020 (הגנים נסגרו יומיים לאחר מכן), ומשרד החינוך החל ביישום מקיף של תכניות המעבר ללימודים מקוונים. לצורך כך הוא הפעיל את מערך הלימודים מרחוק, שעליו עמלים כאמור שנים לא מעטות. בין היתר, עלו לאתר המשרד הנחיות למוסדות החינוך (ראו נספח א'), תכניות חינוכיות רבות, הפניות לאתרי מרחבי למידה דיגיטליים רבים והוקמו כיתות וירטואליות.

58. בנוסף הוקם מערך שידורים לאומי באתר משרד החינוך ותכניות למידה ושיעורים שונים משודרים ברשתות טלוויזיה מסחריות, בהן סלקום טי.וי, פרטנר טי.וי וחברות הוט ו-yes. השיעורים המשודרים נפרשים על פני כל שעות היום, ומופנים לכלל התלמידים החל בגני הילדים ועד לסיום התיכון. צפייה בתכנים הלימודיים המשודרים בערוצים אלה כרוכה ברכישת מנוי, שעלותו לא מבוטלת.

לצפייה במערכת השעות המשודרת ר' בפורטל עובדי הוראה בכתובת <https://pop.education.gov.il/online-learning/online-learning-hebrew/>

59. מכל אלו עולה כי משרד החינוך קיים הערכות פדגוגית מקיפה ללימודים מרחוק, אשר הפכו לתכנית לימודים רשמית בעת הזו (וזאת מבלי להתייחס במסגרת זו לאיכות התכנים והתאמות הלמידה). אלא שבמהלך כל השנים מאז החל המשרד בהיערכות חירום, לא התבצעה כל חשיבה מערכתית ולא נבנו כל תכניות להנגשת הלימודים המקוונים על כלל אוכלוסיות התלמידים בישראל, באמצעות יצירת תשתיות רשת והנגשת אמצעי קצה ללמידה.

60. בדיון שנערך בוועדת החינוך המיוחדת של הכנסת ביום 30.3.2020 בנושא לימוד מקוון והתלמידים ביישובים הבלתי מוכרים בנגב, נדרש מנכ"ל משרד החינוך לסוגיה, ואמר :

"אדוני היושב-ראש, כאשר לשאלתך הראשונה על הפער הדיגיטלי בכלל - - - בפרט. כאשר אנחנו נמצאים כאן בדיון אנחנו צריכים להבין שכפזורה, הבדואים, יש 70,000 אזרחים, 23,000 ילדים שנמצאים בכפרים לא מוכרים. אלה מקומות שבהם אין הכרה של המדינה ואין יכולת לבצע שם בנייה, ואפשר לדון על זה יום שלם. אותה אוכלוסייה שמעסיקה אותנו מאוד מאוד בשגרה, לא רק במצב החירום, עבורה יצרנו שינוע והבאה שלהם למוסדות חינוך, והקמה של בתי-ספר במוסדות חינוך בקרוונים, כי לא ניתן לבנות בנייה קונבנציונאלית.

בהיעדר תשתית, בהיעדר יכולת להשוות ולמצמץ את הפערים, זוהי תמונת המצב. אין מה להתעלם ממנה, אין מה להכחיש אותה. הדבר היחיד שניתן לגשר במצב של הפערים הבלתי נתפסים באותה אוכלוסייה, זה באמצעות הפלאפונים או באמצעות טלוויזיות

שעובדות על ידי גנרטורים. אין לנו דרך אחרת, כי אין שם תשתית אינטרנטית, ולכן זוהי תמונת המצב" (עמ 5 לפרוטוקול).

העתק החלק הרלוונטי בפרוטוקול הוועדה מצורף ומסומן **נספח ע/13**.

61. בדיון נוסף שנערך בוועדת החינוך המיוחדת ביום 6.4.2020 אמר מנהל אגף התקשוב של משרד החינוך, ד"ר עופר רימון, כי אין בידי המשרד כל תקציב להנגשת תשתיות ולאספקת אמצעי קצה:

"הגשנו בקשה למשרד האוצר לקבל תקציב תוספתי כדי לתת אמצעי קצה לאוכלוסיות שידן אינן משגת. כמוכן שהאוכלוסייה הערבית תהיה מהראשונות שיהנו מהתקציב הזה. אנחנו לא ביקשנו 150 מיליון שקלים. אם נקבל 150 מיליון שקלים זה יהיה עוד יותר טוב, אבל הגשנו את הבקשה הזאת כי למשרד החינוך אין לצערי תקציב כדי לתת אמצעי קצה לתלמידים שידם אינה משגת. אם היה לו, תאמין לי שהיינו נותנים, לא היינו חוסכים".

העתק החלק הרלוונטי בפרוטוקול מצ"ב **נספח ע/14**.

62. בדיון אחר שהתקיים בוועדת החינוך המיוחדת של הכנסת ביום 22.4.2020, אמר מנכ"ל משרד החינוך כי יוקצו 50 מיליון שקלים לצמצום הפערים, אשר יספיקו ככל הנראה לרכישת 30,000 אמצעי קצה שיחולקו לתלמידים באמצעות הרשויות המקומיות. מועד החלוקה, כמו גם קריטריונים לה, לא פורטו. המנכ"ל אף הבחיר כי אין בכך להוות פתרון לבעיה (פרוטוקול הוועדה טרם פורסם, והדברים מבוססים על צפייה בשידור הדיון בוועדה).

63. גם מערך השידורים הלאומי אינו מסייע לצמצום הפערים בין האוכלוסיות, זאת, כאמור, מאחר שתלמידים שאין ברשותם מחשב ו/או חיבור לרשת אינם יכולים לצפות בו באתר משרד החינוך, והצפייה בו בערוצי הטלוויזיה המסחריים כרוכה במנוי יקר לאחת מחברות הלוויין או הכבלים. דהיינו: תלמידים הקולטים שידורי טלוויזיה באמצעות שידורי "עידן פלוס" או אנטנה ביתית אינם יכולים לצפות במערך השידורים.

64. בחלל שנפער מכשלון המשרדים הממשלתיים לדאוג למחשבים לכל תלמיד ולסגירת הפערים הדיגיטליים צצו יוזמות של ארגוני מגזר שלישי, עסקים, אנשים פרטיים וחלק מהרשויות המקומיות שנרתמו לסייע באופן חלקי לחלק מהתלמידים. מענה זה, מעורר הערכה ככל שיהיה, רחוק מלספק בהיעדר תכנית ממשלתית סדורה הכוללת את מיפוי הצרכים, הקצאת משאבים, רכישת ציוד ושיפור תשתיות, אין במעשי נדבנות אלה כדי לכסות ולו במקצת את הפערים האדירים בנגישות לתכנית הלמידה מרחוק הקיימים בין אוכלוסיות התלמידים משכבות שונות.

ה. **פערי הנגישות לתשתית אינטרנט ולאמצעי קצה**

65. נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 2017 ממחישים את הפער העצום בין שכבות האוכלוסיה: ל-21% ממשקי הבית היהודים עם ילדים ול-51.2% ממשקי הבית עם ילדים באוכלוסיה הערבית אין חיבור לאינטרנט, ובסך הכל ל-24% ממשקי הבית עם ילדים בישראל אין חיבור לאינטרנט. ללמעלה מ-40% ממשקי הבית עם ילדים באוכלוסיה הערבית, ול-20% בחברה היהודית אין מחשב בבית (ובסך

הכל ל-15.7% ממשקי הבית עם ילדים בישראל). מדובר בלמעלה מ-450,000 תלמידים ללא תשתית אינטרנט ולמעלה מ-270,000 אלף תלמידים שבבתיהם אין ולו מחשב אחד (ראו נספח ע/1 לעתירה).

66. נתונים אלה אינם כוללים את התלמידים במשפחות מבקשי המקלט, את תלמידי היישובים הלא מוכרים בנגב, ולמיטב ידיעת העותרים גם לא את כלל תלמידי ירושלים המזרחית. העדרם של מחשבים וחיבור לרשת באוכלוסיות אלה, הנמנות על המעמד הסוציו-אקונומי הנמוך ביותר בישראל, עולה על זה שבכלל האוכלוסייה.

67. נתונים אלה אף אינם מציגים את התמונה המלאה להערכת הצרכים המאפשרים למידה מרחוק. כשבוחנים נגישות ללימוד מקוון יש להתייחס גם למספר הילדים בבית אשר לומדים בחינוך חובה ונוקטים לאמצעי קצה. בהתאם לנתוני הלמ"ס רק בשליש ממשקי הבית עם ילדים (33.5%) יש שני מחשבים ויותר בבית. בשני העשירונים הנמוכים הנתונים עומדים על 12.5% ו-14.5% ממשקי הבית המצוידים בהם. משמעות נתונים אלה היא כי גם במשפחות עם גישה לאינטרנט ומחשב אין די מחשבים כדי לאפשר לכלל ילדי המשפחה ללמוד באופן אפקטיבי. עוד מלמדים הנתונים כי העדרם של מחשבים, ולמצער בכמות מספקת, אינו נחלתן הבלעדית של אוכלוסיות משכבות מוחלשות. נרחיב בסקירה.

ה. 1 משפחות קשות יום והעדר תשתית ללמידה מקוונת

68. בהתאם לדו"ח העוני של ארגון לתת משנת 2020 כ-2.3 מיליון בני אדם בישראל חיים בעוני, מתוכם למעלה ממיליון ילדים. כ-21.7% מהתלמידים נעדרים מבתי הספר ומוותרים על צרכים חיוניים בתחום החינוך מטעמים כלכליים כגון חוגים, טיולים, שיעורים פרטיים וציוד למידה. נתון זה משתלב עם נתוני הלמ"ס לפיהם ל-24% מהמשפחות אין כלל תשתית אינטרנט, מתוכם 21.7% במגזר היהודי, ולמעלה מ-15% מהמשפחות אין ולו מחשב אחד בבית.

את דו"ח ארגון לתת ניתן לקרוא בכתובת אינטרנט:

<https://www.latet.org.il/upload/files/15757897105deca48ebbd3330851.pdf>

69. כשבוחנים את ממדי העוני באוכלוסייה היהודית יש לשים לב במיוחד לתלמידים יוצאי אתיופיה, אשר על אף שיפור במדדים השונים חלקם הגדול נמצא בתחתית הסולם הכלכלי-חברתי ובתחתית ההישגים החינוכיים. אוכלוסייה זו מתאפיינת, בין היתר, בכך שלרבים מהורי התלמידים אין כישורי אוריינות דיגיטלית, והתלמידים זקוקים להנגשה וסיוע אקטיביים.

70. מאפיינים אלה מוצאים ביטויים בנתוני הלמ"ס. מלקט נתונים שפרסמה הלשכה לרגל חג הסיגד בנובמבר 2019, עולה כי שיעור הזכאים לתעודת בגרות בקרב יוצאי אתיופיה נמוך מהממוצע באוכלוסייה העברית ועמד בשנת 2018 על 66.2% (לעומת 80.2%), וכי 43% מהתלמידים שעמדו בבחינות הבגרות קיבלו תעודה העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות (לעומת 70.6% מכלל תלמידי החינוך העברי). עוד עולה מהנתונים, כי בשנה זו היו רשומים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים כ-33 אלף מעולי אתיופיה, שיעור של כ-376 ל-1,000 נפש, לעומת שיעור של כ-180 ל-1,000 נפש בקרב יהודים ואחרים ילידי חו"ל. כ-80% מקרב הרשומים הוגדרו כבעלי נזקקות

מוגדרת. פילוח הגורמים לנוקקות העלה כי סוג הנוקקות השני בשכיחותו היה עוני, וקשיי הכנסה ותעסוקה.

העתק העמודים הרלבנטיים ללקט הנתונים של הלמ"ס מצורף ומסומן נספח ע/15.

71. עוני, כפי שנטען כבר, קשור ישירות למחסור במחשבים, בחיבור לרשת האינטרנט ובמגוי לערוצים המסחריים בהם משודרות תכניות הלימודים. להמתשת מצבן של האוכלוסיות החיות בעוני בהקשר זה נתאר בקצרה את סיפורן של מספר משפחות אשר פנו לפרויקט תמי"ד בירושלים. פרויקט תמי"ד קם לפני מספר שנים ביוזמת נערים ישראלים, המנסים לעשות את מה שמדינת ישראל אינה עושה – לסייע למשפחות קשות יום לקבל מחשבים, מתוך הכרה בחשיבותם ככלי חיוני לתפקוד בחברה וכלי משמעותי ללמידה במאה ה-21. הנערים המובילים את הפרויקט מתקנים מחשבים ישנים ומוסרים אותם למשפחות הפונות אליהם. במהלך השנים האחרונות הם סיפקו מחשבים לכ-3,000 משפחות. מאז פרץ משבר הקורונה, הם קיבלו למעלה מ-100 אלף פניות לאספקת מחשבים ממשפחות קשות יום, אשר מנסות להשיג לילדיהן מחשבים במטרה לצמצם את הפער בינם לבין תלמידים מבתים מבוססים יותר.

72. נביא בתמצית את סיפורן של כמה משפחות:

- ס.ז היא אם חד הורית לארבעה ילדים הלומדים בשלושה בתי ספר שונים. למשפחה אין כלל מחשב, וילדים אין אפשרות ללמוד בדפוס מקוון. אם המשפחה פנתה לפרויקט תמי"ד על מנת לקבל סיוע, אך לא ניתן לספק למשפחה מחשב בזמן הקרוב (וככל הנראה רק בשנה הבאה) בשל רשימת המתנה ארוכה.
- ד.א היא אם חד הורית לשלושה ילדים. המחשב אשר שימש את כלל בני המשפחה ללימודים ולעבודתה של האם התקלקל, אך אין ביכולתה לרכוש מחשב בשל מצבה הכלכלי הרעוע. האם פנתה לפרויקט תמי"ד אך נאמר לה כי לא יוכלו לסייע לה בשלב זה. מאחר שנבצר מהילדים ללמוד הם פותחים פערים שלא יוכלו לצמצם עד שיהיה ברשותם מחשב. האם אינה יכולה לממן עבורם שיעורים פרטיים להדבקת החומר הנלמד.
- י. היא אם חד הורית לארבעה, שניים מהם תלמידים. ברשות המשפחה מחשב אחד, שהאם משתמשת בו לצורך לימודיה. היא פנתה לבית ספרם של הילדים בבקשת סיוע, אך נאמר לה כי אין להם מחשב להשאיל לה. היא פנתה למספר מקומות נוספים, אך ללא הועיל. לבסוף פנתה לפרויקט תמי"ד בהמלצת חברה, ואלה סיפקו לה מחשב אחד, אך אין בכך לספק את צרכי המשפחה.
- ר.ע, אם חד הורית, פנתה לבית הספר של בתה משום שאין ברשותן מחשב. בית הספר הפנה אותה לשירותי הרווחה, אך לשווא. לבסוף סופק לה מחשב על ידי פרויקט תמי"ד.
- ל.י.פ יש שלושה ילדים. אחד הילדים לומד בחינוך מיוחד, ולילדה אחרת יש קשיים שפתיים. אין ברשותם מחשב.
- ל.ע.ל, גרושה, יש שני ילדים בני שבע וחמש וחצי, המצויים במשמורת משותפת. שני ההורים במצב כלכלי קשה. בבית האם יש מחשב אחד בו היא עושה שימוש בעבודתה. המחשב הנוסף התקלקל לפני מספר חודשים, אך אין ביכולתה לתקנו. לאב אין כלל מחשב בביתו. במטרה לאפשר לילדיה למידה מרחוק נאלצת האם לקחת ימי חופש, אך אלה מוגבלים והעדרותה מהעבודה פוגעת בה. כשהילדים בבית האב הם אינם יכולים לקחת חלק בלמידה מרחוק.

- משפחת ר' היא משפחה קשת יום עם 13 ילדים, מרביתם במסגרות חינוך חובה. מצבם הכלכלי אינו מאפשר להם לרכוש מחשב. כתוצאה מכך הם אינם לומדים עם שאר תלמידי כיתותיהם, והמשפחה חוששת שהדבר יוביל לנשירה ממוסדות החינוך. כדי להשיב את הילדים למסגרת למידה, לשלבם בלמידה מקוונת ולהדביק את הפערים הם זקוקים לכמה מחשבים.
- לי היא אם חד הורית לשלושה ילדים. היא אינה יכולה לרכוש מחשב.
- שי היא אם חד הורית בחופשת לידה עם ילדים בגיל בית ספר. לאחרונה עברה תאונה קשה. אין לה כסף לקנות מחשב.
- משפחת ד' מוכרת לרווחה ביישוב מגוריה בשל מצבה הכלכלי. למשפחה ארבעה ילדים, שלושה מתוכם לומדים בבית ספר יסודי. בבית אין מחשב, והם לא יכולים ללמוד עם שאר חבריהם לכתה. ניתוקים מחבריהם משפיע גם על מצבם הנפשי.
- ר.ל היא אם חד הורית לתאומים הלומדים בכיתה ה'. האם היא מפרנסת יחידה העובדת שנים רבות בחנות של חריטות, ועם פרוץ המשבר הוצאה לחל"ת. מנהל החנות הודיע לה באחרונה כי אף ששוק העבודה נפתח, נפת העבודה ירד ולא ניתן להשיבה לחנות. עד עתה היא קיבלה מהביטוח הלאומי 2,000 שקלים בלבד. מצבה אינה מאפשר לה לקנות מחשב.
- למשפחת י' יש חמישה ילדים, שניים מהם לומדים בבית ספר. בבית המשפחה אין מחשב והילדים אינם יכולים לקחת חלק בלימודים המקוונים. בנוסף, לילדה היה תור למרפאת קשב וריכוז, אשר נקבע לפני חודשים ארוכים. בשל משבר הקורונה, הפגישה אמורה היתה להתבצע בזום. היא לא התקיימה.

ה. 2. תלמידי החינוך הערבי

73. מצבם של התלמידים בחינוך הערבי קשה עוד יותר מזה של תלמידי החינוך הממלכתי היהודי. במרבית מוסדות החינוך הממלכתיים ערבים לא ניתן כלל לקיים לימודים מקוונים אפקטיביים. תורמת לכך האפליה המוסדית ארוכת השנים כלפי אוכלוסייה זו. לשם המחשה, נפנה למספר נתונים בסיסיים הנוגעים לתשומות המושקעות בחינוך הערבי בתקופת שגרה, המופיעים בפרסומים רשמיים של תקצוב מערכת החינוך בשנת הלימודים תשע"ח באתר "שקיפות תקציבית" של משרד החינוך:
- 87% מתלמידי החינוך הערבי בחינוך היסודי הם משני חמישוני הטיפוח הנמוכים, מרביתם המוחלט בחמישון הנמוך, בעוד שרק 16% מתלמידי המגזר היהודי נמצאים בחמישונים אלו (לרבות חרדים), מרביתם בחמישון הרביעי.
  - בחינוך היסודי תלמיד יהודי יתקצב בכל חמישון טיפוח ב-1,000 ש"י ומעלה לשנה יותר מתלמיד ערבי. בחמישון הנמוך הפער מגיע לכ-3,000 ש"י (21,219 ש"י לעומת 18,368 ש"י לשנה).
  - בחטיבות הביניים אין **תלמידים** ערבים בשני חמישוני הטיפוח הראשונים ומרביתם בחמישון התחתון (למעלה מ-60%). למעלה מ-60% מהתלמידים היהודים נמצאים בשני החמישוני הראשונים.
  - בחטיבות הביניים תלמיד יהודי יתקצב בכל חמישון טיפוח בכ-3,000-6,000 ש"י לשנה יותר מתלמיד ערבי. בחמישון הנמוך הפער מגיע לכ-6,000 ש"י (27,589 ש"י לעומת 21,475 ש"י לשנה).
  - בחינוך העל יסודי **94%** מהתלמידים הערביים נמצאים בשני חמישוני הטיפוח התחתונים בהשוואה ל-41% מהתלמידים היהודים (כולל חרדים).

- בחינוך העל יסודי תלמיד יהודי יתוקצב על ידי המדינה בכל חמישון טיפוח בכ-7,000 עד 19,000 ש' יותר מתלמיד ערבי לשנה – פער של 77%-22%. בחמישון הטיפוח התחתון מתוקצב תלמיד יהודי בכ-43,000 ש' ותלמיד ערבי מתוקצב בכ-24,000 ש' לשנה. העתק מצגת שקיפות תקציבית של משרד החינוך מצורף ומסומן נספח ע/16.

74. הפער התקציבי אך גדל כשבוחנים את מקורות התקציב הנוספים המגיעים למוסדות החינוך הערכים. הנתונים הידועים מצביעים על פערים עמוקים ביכולת התקצוב בין רשויות מבוססות לרשויות מוחלשות, עליהן נמנים מרביתם של התלמידים הערבים. אלה המגיעים לסכומים של אלפי שקלים ועד למעלה מ-10,000 ש' לתלמיד (אליאב פולק ועמית קורת "תקצוב דיפרנציאלי לתלמיד במערכת החינוך" מאוקטובר 2012, מכון מילקן).

75. להשקעה הנמוכה השוטפת בתלמידי מערכת החינוך הערבי מצטרף מצב התשתיות במוסדות החינוך הערבי, המתאפיינות בפיגור מהותי אחר תשתיות מחשוב וטכנולוגיה הקיימות בחינוך הרשמי היהודי (ר', למשל, דו"ח "פערים בין יהודים לערבים במערכת החינוך - התשתית הפיזית" מנובמבר 2014, זמין באינטרנט).

76. נתוני רקע אלו משתלבים עם הפערים הדיגיטליים העצומים איתם מתמודדות משפחות ערביות בהתאם לנתוני הלמ"ס. כזכור, ב-51.2% ממשקי בית ערבים עם ילדים אין חיבור לאינטרנט; בלמעלה מ-40% ממשקי הבית עם ילדים אין כלל מחשב ביתי, ורק 43% מהמשפחות דיווחו שהן משתמשות במחשב בבית.

77. ממיפוי שערכה בעקבות משבר הקורונה ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי עולה, כי לכ-90,000 תלמידים בכ-55 רשויות מקומיות ערביות, בהן חיים כמיליון אזרחים ערבים, אין מחשב או אמצעי קצה אחר בבית והם אינם יכולים להתחבר למערך הלמידה מרחוק.

העתק מכתב ששלח ארגון עדאלה בנושא בשם ועדת המעקב למשרד החינוך מיום 16.4.2020 מצורף ומסומן נספח ע/17.

ה.3 תלמידי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב

78. מאחר ובפני בית המשפט הנכבד מונחת עתירה נפרדת בעניינם של תלמידי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב לא נרחיב בנושא, אף שאוכלוסיה זו כלל אינה יכולה להצטרף ללימודים המקוונים בשל העדר תשתיות חשמל ורשת. כפי שעולה מדו"ח מומחי חינוך מיום 26.4.2020, לכ-51,000 תלמידים תושבי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב אין חיבור לרשת החשמל או לאינטרנט, ולמרביתם אין מחשבים. תלמידי הכפרים הבלתי מוכרים, הנמצאים בתחתית החינוך בישראל בכל מדד של השקעה, משאבים או הישגים, נותרו מאחור באופן מוחלט גם בתקופת הקורונה. למרות זאת, אין בכוונת המדינה לעשות דבר בנושא גם בעידן המחייב למידה מרחוק (ר' נספח ע/13 לעתירה).

העתק דו"ח המומחים מצורף ומסומן נספח ע/18.

ה.4 תלמידי ירושלים המזרחית

79. מצב מערכת החינוך בירושלים המזרחית, כמו גם מצבם החברתי-כלכלי של התושבים, לרבות כמובן בנגישותם למחשבים ולתשתית אינטרנט, הוא קשה. 72% מכלל המשפחות הפלסטיניות בירושלים

חיות מתחת לקו העוני, לעומת 26% מהמשפחות היהודיות. 81% מהילדים הפלסטינים בירושלים חיים מתחת לקו העוני, לעומת 38% מהילדים היהודים (ירושלים המזרחית: עובדות ונתונים 2019, דו"ח האגודה לזכויות האזרח). מערכת החינוך בעיר המזרחית סובלת מעשורים של הזנחה בתשתיות, בשירותי חינוך וברוחה. תלמידי ירושלים המזרחית הגיעו למשבר הקורונה מנקודת נחיתות.

80. כ-110 אלף תלמידים לומדים בירושלים המזרחית, 94 אלף מתוכם במסגרות המפוקחות ומוקצבות על ידי משרד החינוך. 32% מהתלמידים הפלסטינים הלומדים בירושלים המזרחית אינם מסיימים 12 שנות לימוד (ירושלים המזרחית: עובדות ונתונים 2019).

הדו"ח ירושלים המזרחית, עובדות ונתונים 2019, מופיע בכתובת: <https://www.acri.org.il/east-jerusalem/>

2019?gclid=Cj0KCQjwka_IBRCPARIsAMlUmEocLMac9_cv8X9gMHx6fSURgCFLGanPriUmFYxksOYvu7j2IPGO2W4aArPvEALw_wcB

81. פעם אחר פעם קבע בית המשפט הגבוה לצדק כי הרשויות הישראליות מפרות את חובתן החוקתית לחינוך בירושלים המזרחית, לאור המחסור העצום בכיתות בה (בג"ץ 3834/01 חמדאן ואח' נ' עיריית ירושלים (6.2.2011); בג"ץ 5185/01 בדריה ואח' נ' עיריית ירושלים (פס"ד חלקי מיום 29.8.2010). למרות זאת, גם היום חסרות בה כ-3,000 כיתות לימוד (מבקר המדינה, דוח ביקורת מיוחד: פיתוח וחיזוק מעמדה של ירושלים – חלק שני, ירושלים, בעמ' 338).

82. הפערים בתשתיות מערכת החינוך בימי השגרה אך מחמירים בימי החירום של משבר הקורונה. באזורים שונים של ירושלים המזרחית, ובפרט בשכונות אשר מעבר לגדר ההפרדה בהן מתגוררים כ-140,000 תושבים, כמו גם בשכונת עבדו בגיבל אל מוכאבר, תשתית האינטרנט אינה מאפשרת לימוד מקוון בשל ניתוקים תכופים ברצף החיבור, שמחמירים כאשר אלפי תלמידים מתחברים לרשת בו זמנית.

83. בהתאם לבדיקות שערכו עיר עמים ואיחוד תלמידי בית הספר של מזרח ירושלים, לפחות ממחצית המשפחות המתגוררות בירושלים המזרחית יש מחשב בבית. על פי נתוני מכון ירושלים למחקרי מדיניות, ל-60% מהמשפחות בירושלים המזרחית יש שלושה ילדים ויותר (43% מתוכן הן משפחות בהם ארבעה ילדים ויותר).

84. ביום 2.4.2020 נערך דיון במכון ירושלים למחקרי מדיניות, שכותרתו "דיון דיגיטלי – צוות החשיבה מזרח ירושלים: המודל השכונתי לחינוך". בדיון השתתפו נציגי הרשויות המובילים את תכנית החומש לשכונות ירושלים המזרחית (מנח"י ומשרד החינוך), ועלו בו קשיי האוכלוסייה, פערי התשתית והמתסור במחשבים. עומרי קופרשטיין, מלווה רשותי בצוות ניהול תכנית החומש לחינוך בירושלים המזרחית התייחס לסוגיה:

"בתחילת המשבר, הצוות ניסה לבדוק כמה גדולים הפערים במזרח ירושלים מבחינת תקשוב וכלים שהתלמידים צריכים כדי לאפשר שמירה על רציפות לימודית. עשו מודם עם המנהלים והמורים ושאלו על כל תלמיד. הגיעו למידע על פערים מאוד גדולים. היה ברור שכדי לשמור על רציפות – יש דברים בסיסיים יותר ממחשבים שצריך לדאוג להם – משפחות שחסר להן מזון, מענה רגשי שקיבלו תלמידים במסגרות החינוך והפסיקו לקבל ועוד... ההערכה הריאלית היא שבערך חמישים אחוז מהתלמידים נמצאים

ברציפות לימודית בשגרת החירום". ציון רגב, מנהל תכנית החומש מטעם מנח"י קבע, כי -

"נגיף הקורונה הידד אתגרים גדולים סביב העבודה במזרח ירושלים... הקורונה הציפה שוב את הבעיות ואת הפער בין מזרח למערב העיר. יש לזכור כי לפעמים אין גם כלל תשתיות אינטרנט בשכונות, כך שגם אם יש מחשבים זה לא מסייע ללמידה מקוונת. מנח"י יוצאים במבצע של האצת תהליכים שהיו אמורים לקרות בעתיד, וקונים אלפי מחשבים, כש-400 יגיעו למזרח ירושלים מיד אחרי פסח, בתקווה שעד ה-1 בספטמבר - הסיפור של למידה מרחוק יקבל בוסט משמעותי".

85. עוד התחורר בדיון מפי נציגי הרשויות השונות שנטלו בו חלק כי אין פתרון ממשי ללמידה מרחוק לתלמידים אלה, ואף שלא מתבצעת פעילות דחופה לפתרון המשבר. לא זו אף זו, נראה כי חלוקת המחשבים המצומצמת שבה החלה עיריית ירושלים אינה כוללת, או לכל הפחות כמעט אינה כוללת, את התלמידים תושבי מזרח העיר.

העתק פרוטוקול הדיון מצורף ומסומן **נספח ע/19**.

86. מבדיקה עם מנהלי מוסדות החינוך בירושלים המזרחית עולה כי המחסור במחשבים מהווה חסם מרכזי לרצף הלמידה. גם בבתים בהם יש מחשב, הוא אינו מספק את צרכי כלל הילדים בגילאי בית הספר. הן מנהלי בתי הספר והן ועדי הורים המאוגדים באיחוד ההורים, מדווחים על פניות רבות של הורים על קטיעת הלימודים בשל מחסור באמצעי קצה וחיבור רעוע לתשתיות.

ה. 5 תלמידים מבקשי מקלט

87. בהתאם לדו"ח ילדי מבקשי מקלט בישראל - סוגיות מרכזיות ואתגרים בתחום החינוך של עמותת א.ס.ף. וספריית גן לוינסקי מחודש דצמבר 2019, בישראל חיים כ-30 אלף מבקשי מקלט מאריתריאה וסודן, כ-14 אלף מהם מתגוררים בתל אביב-יפו, בעיקר בשכונות הדרומיות והמוחלשות. האחרים פזורים מאילת ועד ירושלים, בעיקר בערים במרכז הארץ. לפי הדו"ח, נכון לסוף 2018 חיו בישראל כ-10,000 קטינים שרובם המוחלט ילידי ישראל, כ-7,000 מתוכם בדרום תל אביב. על-פי ההערכות, כשליש מבין החיים בתל אביב הם פעוטות בגילאים 0-3, עוד שליש מהם ילדי גן (עד גיל 6) והיתר הם תלמידי בית ספר.

העתק הדו"ח מצורף ומסומן **נספח ע/20**.

88. מנתונים המובאים מהדו"ח עולה כי נסיבות חייהם המורכבות של מבקשי מקלט בישראל; הרקע הטראומטי שכלל בריחה מרדיפה מארצות המוצא, תלאות הדרך לרבות סחר ועינויים בסיני; המדיניות הננקטת בעניינים והחיים בעוני קיצוני הופכת את אוכלוסיית ילדי מבקשי מקלט בישראל לפגיעה במיוחד. רבים מילדי הקהילה מצויים בסיכון הנובע בין היתר מכך שהם ילדים למשפחות מהגרות אשר לא הוסדר מעמדן למעלה מעשור, הנמצאות תחת איום מתמיד של גירוש וכליאה ואשר סובלות ממצוקה כלכלית קשה שרק מתעצמת במשבר הנוכחי. הערכות העותרים מצביעות על כך שלמעלה מ-75% מקהילת מבקשי המקלט איבדו את עבודתם. בהיעדר כל רשת תמיכה להישען עליה, השפעות מגפת הקורונה דוחקות את קהילת מבקשי המקלט למשבר הומניטרי כבד.

89. חלק ניכר מאוכלוסיית ילדי מבקשי המקלט סובל מחסכים התפתחותיים סביבתיים עמוקים, הנובעים בין היתר מכך שהם ילדים למשפחות מהגרות הנמצאות תחת איום מתמיד של גירוש, ואשר סובלות ממצוקה כלכלית קשה שרק מתעצמת במשבר הנוכחי בעקבותיו פוטרו רבים מהם. להערכת העותרים, רק לכעשירית מהילדים יש מחשב ביתי יחיד, המאפשר גלישה בקצב הנדרש ללמידה מרחוק.

90. במוסדות החינוך בהם לומדים מרבית ילדי מבקשי המקלט בתל אביב (מסגרות לימוד סרגטיביות נפרדות, בניגוד לדין), לא שבו ללימודים בשל העדר אמצעי קצה וחיבור לרשת. בבית ספר קשת התחילו להעביר ביום 22.4.2020 שיעורים מקוונים בזום, אך למרבית התלמידים בו אין מחשב ולכן לא התחברו לשיעורים. בבית ספר ביאליק רוגוזין לא משתמשים בזום, אלא שולחים בוואטסאפ הכיתתי את התכנים הלימודיים ומטלות כיתתיות אשר מרבית הילדים אינם יכולים לבצע בהעדר הכוונה וללא מחשב. בבית ספר גוונים לא התחילו בלימודים מקוונים כלל, וכך גם בבית ספר ירדן, בו מועברים לתלמידים תכנים בוואטסאפ. המצוקה ניכרת גם בקרב ילדי מבקשי המקלט אשר משולבים בבתי ספר ישראלים, בשל כך שאינם יכולים להשתלב בתכנית הלימודים המקוונת.

91. גם ברובם הגדול של גני הילדים לא החלו בפעילות מקוונת, בין היתר בשל מיעוט התלמידים שיכולים להיכנס למערכת. משכך, הגננות מסתפקות בשליחת הודעות געגועים בוואטסאפ.

92. במערכת החינוך בפתח תקוה לא מתקיימים כלל לימודים מקוונים בארבעת הגנים הנפרדים בעיר, שם לומדים מרבית ילדי מבקשי המקלט. במוסדות שבהם לומדים ילדי מבקשי מקלט עם ישראלים, מצב הדברים דומה לתל אביב ואין כל תכנית סדורה או מעקב של ממש אחר התלמידים שאינם יכולים להשתתף בלימודים.

93. למיטב ידיעת העותרים, בתל אביב, בפתח תקווה ובערים נוספות שבהן לומדים ילדי מבקשי מקלט אין כל תכנית לאספקת ציוד להנגשת שירותי אינטרנט ומחשבים, ואף לא לסיוע לתלמידים, למעט מקרים ספורדיים.

94. לסיכום חלק זה נוסף כי חוסר נגישות לאמצעי קצה אינו נחלתם הבלעדית של תלמידים משכבות חלשות. סיפורה של העותרת 9 מעיד על כך. העותרת עובדת במשרה מלאה כאחות טיפול נמרץ בבית חולים, ובעלה עובד במשרה מלאה גם הוא. לשניים ארבעה ילדים בגילאי חינוך חובה. בביתם יש מחשב אחד, גם הוא מקרטע למדי. מאז החלה תכנית הלמידה מרחוק הילדים עושים עליו תורנויות, אך מערכת השעות המקבילה אינה מאפשרת להם לקחת חלק פעיל בשיעורים באמצעות המחשב. על כן, הם עושים שימוש בטלפונים הסלולריים שברשותם, אשר אינם מאפשרים לבצע עבודות ומטלות שונות שנדרשו מהם (על חוסר התאמתם של מכשירים סלולריים לתכנית הלמידה מרחוק ר' נספח ע/11). למרות שהמשפחה אינה סובלת ממצוקה כלכלית, בני הזוג מתקשים לרכוש מחשבים נוספים שיאפשרו לילדים למידה במקביל בהתאם לדרישות תכנית הלימוד המקוון.

1. הנגשת שירותי אינטרנט ומחשבים ברחבי העולם בעידן הקורונה

95. משבר הקורונה הכה במרבית מערכות החינוך בעולם. על פי נתוני ארגון אונסקו, כתוצאה מהתפשטות הגיף נסגרו בתי הספר ב-188 מדינות ולמעלה מ-90% מהתלמידים בעולם הפסיקו את שגרת הלימודים (UNESCO, COVID-19 Educational Disruption and Response, March 29th, 2020)

96. במסמך זה מפרט הארגון בהרחבה את החשש העמוק מפגיעה בשכבות החלשות ומהגדלת הפערים הלימודיים והחברתיים בשל סגירת בתי הספר. בין יתר הטעמים לפגיעה בשכבות המוחלשות מנה הארגון את הטעמים הבאים:

- 96.1. שיבוש המערכים החינוכיים לסגירת פערים ולקידום שוויון הזדמנויות במוסדות החינוך.
- 96.2. ידע מחקרי מצביע על כך שהפסקה ממושכת בלימודים אינה פוגעת רק בלמידה אלא גם בידע וכישורים אחרים של הלומדים, ובהם כישורים חברתיים. מי שנפגעים במיוחד מההפרה בשגרת הלימודים הם תלמידים הנמנים על שכבות חברתיות כלכליות מוחלשות, שלרשותם עומדות הזדמנויות מועטות ללמידה מחוץ למסגרת בית הספר.
- 96.3. הפער הדיגיטלי בשדה החינוך מועצם על ידי היכולת השונה של בתי ספר שונים לתמוך בלמידה מרחוק.
- 96.4. למידה מרחוק מעניקה יתרון לתלמידים בעלי מוטיבציה גבוהה ובעלי כישורים ויכולות ללמוד באופן עצמאי – סגולות המאפיינות בעיקר תלמידים משכבות חזקות.
- 96.5. סגירתם של בתי הספר חושפת גם את הפער הדיגיטלי בין תלמידים המצויים באמצעי קצה שמאפשרים את השתתפותם בלמידה מרחוק, לבין אלה שחסרים את האמצעים הדרושים לרכישתם או אחרים שמתגוררים ביישובים שבהם אין תשתית חיבור לרשת ולעיתים אף לחשמל. החסך הדיגיטלי משפיע אפוא בעיקר על תלמידים ממשפחות מעוטות יכולת.
- 96.6. כאשר נסגרים שעריהם של בתי הספר, ההורים הם אלה שנדרשים ליטול תפקיד מרכזי בחינוך ילדיהם. רבים מההורים, ובעיקר אלה הנמנים עם השכבות החברתיות הכלכליות הנמוכות, מתקשים למלא תפקיד זה בשל מחסור במשאבים חומריים וחינוכיים.
- 96.7. שהייתם הממושכת של הילדים בבית גורמת לכך שגם חלק מן ההורים נאלצים לשהות בבית ולוותר על הכנסה. עם זאת, הצורך להבטיח מקור הכנסה מאלץ הורים רבים לצאת מביתם ולהשאיר את ילדיהם ללא השגחה, דבר המעצים בקרב הילדים דפוסי התנהגות המסכנים את בריאותם.
- 96.8. נעילת שערי בתי הספר עלולה לחמיר את ממדי התופעה של נשירה מהלימודים.
- 96.9. סגירת בתי הספר מובילה להפסקת מפעל ההזנה המתקיים כמסגרת שעות הלימוד ומבטיחה ארוחה חמה לתלמידים, דבר המונע מתלמידים הנמנים עם מעמד חברתי-כלכלי נמוך תזונה באיכות ראויה.
- 96.10. סגירת בתי ספר חושפת גם את הפער המגדרי ומעצימה אותו. נשים הן אלה שבדרך כלל אלה מופקדות על מטלות הכרוכות במשק הבית ובכלל זה גידול הילדים וחינוכם, ולכן נטל התמיכה בלמידה מרחוק מוטל עליהן באופן לא מידתי.
97. החשש הכבד להגדלת הפערים הלימודיים, והעדר מענה חינוכי לאוכלוסיות מוחלשות בשל פערים דיגיטליים, מציבים אתגר משמעותי בפני כל המדינות. אף שישראל לא קידמה תכניות הנגשה ללמידה מרחוק לתלמידים מבתיים מעוטי יכולת עד עצם היום הזה, כזכור למרות קיומן של תכניות ארוכות

טווח ללמידה בחירום, מדינות שונות נקטו בצעדים משמעותיים ביותר להנגשת תשתיות אינטרנט ומחשבים לתלמידים אלה. נציין רק חלק מהדוגמאות לכך:

98. **בריטניה** הודיע משרד החינוך כי ילדים מעוטי יכולת יהיו זכאים קבל למחשבים ניידים וטאבלטים כחלק מהמאמץ להנגשת החינוך מרחוק לתלמידים השוהים בבית. הממשלה תספק גם נתבי G4 כדי לוודא שתלמידי חטיבות הביניים והתיכונים יוכלו לגלוש באינטרנט. הסיוע יינתן למשפחות שבתם אינו מחובר לרשת.¹ משרד החינוך הבריטי אף הודיע כי תלמידי בתי ספר יוכלו לשמור את המחשבים הניידים והטאבלטים לאחר שמוסדות החינוך יפתחו מחדש.²
99. המחשבים הניידים ונתבי ה-G4 יופצו על ידי הרשויות המקומיות באמצעות בתי ספר. כמות המחשבים הניידים הזמינים אינה מוגדרת ואינה מוגבלת, וחלוקתם תתבצע על פי שיקול הדעת של בתי ספר או הרשויות מקומיות. תלמידים בוגרים יותר שאינם נופלים בקטגוריות אלה יוכלו להגיש בקשה לקבלת תמיכה באמצעות קרן "Bursary Fund 16-19".³
100. **בהולנד** הקצה משרד החינוך 2.5 מיליון יורו לרכישת מחשבים ניידים לתלמידי בתי ספר לתלמידים שאין ברשותם ציוד נדרש ללמידה מרחוק.⁴
101. **באיטליה** הסובלת ממשבר בריאותי וכלכלי חריף הקצה הממשל 85 מיליון יורו להנגשת שירותי אינטרנט – תשתית ומחשבים לתלמידים לילדים משכבות חלשות.⁵ בסיציליה הקצו השלטונות 970,000 יורו נוספים לסיוע למשפחות מוחלשות במחוז להנגשת אמצעי קצה דיגיטליים ותשתית אינטרנט.⁶
102. **בגרמניה** הודיע השלטון הפדרלי על הקצאת מענק סיוע בסך 100 מיליון יורו בו יוכלו לעשות רשויות מקומיות ומוסדות חינוך שימוש לצורך הרחבת הפלטפורמות המקוונות, הנגשת שירותי אינטרנט וחלוקת אמצעי קצה.⁷
103. **בצרפת** הודיעה הממשלה כי תעשה את המאמצים הנדרשים לדאוג תשתיות אינטרנט ואמצעי קצה ל- לתלמידים שאינם נגישים לאמצעים אלו.⁸
104. **ניו זילנד**: בהודעה על סגירת בתי הספר במדינה ביום 15.4.2020 ועל מעבר ללמידה מרחוק, הובהרה מחויבות השלטון לדאוג להנגשתה לכלל התלמידים.⁹ כבר בימים הראשונים לסגירת מוסדות הלימוד

¹ <https://www.gov.uk/government/news/new-major-package-to-support-online-learning>

² <https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/coronavirus-home-school-online-classes-free-laptop-education-gavin-williamson-a9472436.html>

³ <https://inews.co.uk/news/education/free-laptops-students-uk-how-get-children-coronavirus-lockdown-scheme-explained-2544150>

⁴ <https://www.themayor.eu/en/the-hague-gives-laptops-to-families-with-minimum-income>

⁵ <https://www.newamerica.org/weekly/italys-education-must-go-online/>

⁶ <https://www.blogsicilia.it/palermo/coronavirus-970-mila-euro-a-scuole-per-pc-e-tablet-a-studenti-indigenti/524793/>

⁷ <https://www.donaukurier.de/nachrichten/digital/netzundtechnik/Schulen-Internet-Computer-Corona-Covid-19-Deutschland-100-Mio-Euro-aus-Digitalpakt-Schule-fuer-Online-Plattformen;art251974,4535210>

⁸ <https://news.itu.int/covid-19-countries-addressing-digital-education-divide/>

⁹ <https://www.education.govt.nz/covid-19/distance-learning/>

חולקו 11,250 מחשבים לתלמידים ללא גישה לאינטרנט, נשלחו 6,700 ראוטרים וחולקו 90,000 תבילות למידה.

105. **קליפורניה:** ביום 13.3.2020 הוציא המושל הוראה בדבר מעבר ללימודים מרחוק והמשך תקצוב מלא של מוסדות החינוך. מאחר והתוקה בקליפורניה אוסרת על מוסדות חינוך לדרוש מהתלמידים לרכוש אמצעי קצה וגישה לרשת, ומחייב שלכל התלמידים תהיה גישה לספרי לימוד, תויבו מוסדות חינוך להבטיח חלופות ראויות לתלמידים לצרכי גישה לאינטרנט ונגישות למחשבים ואמצעי קצה מתאימים, ולאסוף נתונים על קשיים ביכולת למידה מרחוק ועל פערים דיגיטליים בין התלמידים.¹⁰ לצורך סגירת הפערים הקיים הממשל בקליפורניה צוות משימה ייעודי לטיפול בפערים דיגיטליים ובמשפחות מוחלשות.¹¹ הממשל אף איגד גורמים פרטיים ועסקים אשר דאגו לחיבור של מאות אלפי משפחות לאינטרנט, וסיפקו ללמעלה מ-70 אלף תלמידים מחשבים ניידים ואמצעי קצה נוספים. בין היתר הוצבו ברחבי המדינה 100,000 נקודות חמות (wi fi) של חברת גוגל לשימוש חינם לתלמידים, ובעיר סקרמנטו הפכו אוטובוסים לנקודות חמות ניידות.¹² מושל קליפורניה אף הודיע כי המדינה תשקיע כ-30 מיליון דולר נוספים לשם הבטחת גישה לאינטרנט ולאמצעי קצה טכנולוגיים של תלמידים.
106. **במדינת קולורדו,** בבתי ספר באזור שבו מרוכזים תלמידים רבים בלי גישה לרשת, הציבו אנטנות המשדרות WIFI לסביבה. רוחב הפס אמור להספיק ל-200 ילדים שמתחברים בכל פעם. במשקי בית בהם אין מחשבים, דואגים מתחילת הסגר להפיץ מכשירי Chromebooks, זאת בעיקר באזורים כפריים שבהם המחסור גדול יותר מבערים הגדולות.¹³
107. **התלמידים במדינת וושינגטון** החלו לחזור למסגרות הלימוד בתאריך ה-30 במרץ 2020. בבתי הספר הציבוריים בסיאטל מחולקים מחשבים ניידים לכל תלמידי התיכונים בעיר.¹⁴
108. **במדינת אורגון** בבתי הספר הציבוריים מחלקים ארוחות צהריים לכל תלמידי בית הספר בנקודות איסוף בשכונה, ונקו 12,000 מחשבים לתלמידים נטולי מחשב בבית. בנוסף, הקימו שירות של תיקון והחלפת מחשבים, כך שתלמידים יכולים להחליף מחשבים לא תקינים. לאחר שאלו תוקנו, מפיצים אותם הלאה, לילדים אחרים, בחינם.¹⁵
109. **במדינת נוואדה** ניתנה עדיפות לתלמידים הלומדים בשנה האחרונה ללימודים (כיתה י"ב) כדי לאפשר להם לסיים את לימודיהם. כל תלמידי כיתה י"ב קיבלו מחשבים לצורך השלמת לימודיהם בזמן.¹⁶

¹⁰ ראו: <https://www.cde.ca.gov/ls/he/hn/distancelearning.asp> - פרק Considerations to Ensure Equity and Access for All Students

¹¹ ראו <https://www.cde.ca.gov/nr/ne/yr20/yr20rel21.asp>

¹² ראו <https://www.gov.ca.gov/2020/04/20/governor-newsom-announces-cross-sector-partnerships-to-support-distance-learning-and-bridge-the-digital-divide/>

¹³ ראו: <https://coloradosun.com/2020/04/13/colorado-online-learning-remote-learning-students-teachers-coronavirus-internet/>

¹⁴ ראו אתר בתי הספר הציבוריים בסיאטל:

https://www.seattleschools.org/district/calendars/news/what_s_new/coronavirus_update

¹⁵ ראו: <https://www.pps.net/coronavirus->

¹⁶ ראו: https://www.fox5vegas.com/coronavirus/ccsd-starts-distance-learning-during-coronavirus-shutdown/article_7fb5ff90-6d68-11ea-8c68-d70a6ce84952.html

110. במטרופולין טוסון שבמדינת אריזונה חילקו לתלמידים מחשבים ניידים, וב-30 במרץ חזרו התלמידים ללימודים סדירים דרך האינטרנט. כל בית זכאי לקבל עד שני מחשבים.¹⁷
111. בעיר ניו יורק, בהתאם לדיווח ברשת NBC, שמו למטרה לדאוג לחיבור מקוון ולאמצעי קצה מתאימים לכלל התלמידים. העיר, בסיוע גורמים פרטיים, דאגה לחלוקה של מאות מכשירי אמצעי קצה מותאמים ודאגה לפתיחת נקודות חמות wifi כדי לאפשר גלישת תלמידים מעוטי יכולת.¹⁸
112. במדינת ניו מקסיקו הפיצו בשבוע של ה-12 באפריל 2020 את תכנית הלמידה הרציפה לכל הגילאים בבתי הספר הציבוריים שתתקיים עד תום שנת הלימודים. עם פרסום התכנית חולקו בעיר אלבוקרקי 10,000 מחשבים ניידים למשפחות שאין ברשותן מחשב. במקביל, חברת החשמל באריזונה (APS)¹⁹ פועלת בשיתוף פעולה עם הרשויות להנגשת חיבור לאינטרנט באופן קבוע לכל התושבים בעיר, על מנת שילדי העיר יוכלו להשתתף בלמידה מרחוק לפי התוכנית המדינתית. למשפחות המתגוררות באזורים מרוחקים תעזור החברה באמצעות חיבור לנקודות חמות המופעלות באמצעות T-Mobile, ללא עלות למשפחות. חברת החשמל במדינה אף מכסה עלויות רשת למשפחות הזקוקות לכך.
- ז. הנגשת תשתיות אינטרנט ואמצעי קצה בישראל**
113. הפיתוחים הטכנולוגיים הנמצאים בשוק מאפשרים הנגשת תשתיות אינטרנט לספק גדול של צרכנים במגוון דרכים ובהירות. במהלך השנים האחרונות, ששיאם בתקופת הקורונה, התבצעו במדינות רבות בעולם פרויקטים להנגשת תשתיות אינטרנט לאוכלוסיות מוחלשות בטווחי זמן קצרים, כפי שניתן להתרשם אף מהסקירה שלעיל.
114. בידי המדינה עומדות שלל דרכים להנגיש תשתיות אינטרנט בטווח קצר, ובהן:
- 114.1. הצבת נקודות חמות לגלישה אלחוטית (WiFi Hotspots) שיאפשרו למידה בסביבת בית הספר ובמרחבים בתוך בתי הספר בהתאם לכללי הבטיחות.
- 114.2. פריסת רשתות אלחוטיות מבוססות סלולר לשימוש מאות תלמידים באזורים בהם ישנה קליטה סלולרית עם רוחב פס מתאים (LTE).
- 114.3. קידום פריסה של תשתית אינטרנט מבוססת סיבים אופטיים באמצעות חברות תקשורת מסחריות.
- 114.4. באזורים מרוחקים בהם ישנן קשיים בפריסת תשתיות, ניתן לייצר תשתית אינטרנט אלחוטית באמצעות פריסת קישור נקודה-לנקודה על פני עשרות ק"מ מאזורים מיושבים ונגישים יותר.
115. אשר להנגשת מחשבים, בית משפט נכבד זה כבר פסק כי מימוש זכויות אדם כרוך בעלויות כספיות, כפי שיפורט מיד, ועד לרכישתם וכחלק ממנה יכולה המדינה להגביר את המאמצים שהיא עושה ממילא

¹⁷ ראו: <https://patch.com/arizona/tucson/coronavirus-tucson-schools-loan-laptops-release-paper-lessons>

¹⁸ <https://www.cnbc.com/2020/04/03/how-nyc-public-schools-are-shifting-online-during-the-coronavirus.html>

¹⁹ ראו: <https://www.aps.com/en/residential/home>

לקבלת סיוע מגופים, חברות ואנשים פרטיים, בין בתרומות ובין ביצירת מערך תיקון מחשבים (כדוגמת פרויקט תמי"ד).

הטיעונים בדבר הנגשת תשתיות אינטרנט נתמכים בחוות דעת מומחה של מר יובל אדם, מהנדס תוכנה ויועץ טכנולוגי, המצורפת **כנספח ע/21**

ח. המגעים עם המשיבים עובר להגשת העתירה

116. ביום 29.3.2020 פנו ב"כ העותרים למשיבים 1-3 בדרישה דחופה להנגשת אמצעי קצה מקוונים ותשתיות אינטרנט לאוכלוסיות מוחלשות. עוד באותו יום התקבלה תשובת לשכת שר החינוך, לפיה הפנייה תענה על ידי גורמי המקצוע במשרד. מאז עמדו ב"כ העותרים בקשר עם גורמים שונים במשרד החינוך, אשר מסרו שוב ושוב כי תינתן תשובה בהקדם. מאחר שכל תשובה לא הגיעה, נשלח למשרד החינוך מכתב תזכורת עם העתק לראש הממשלה ביום 20.4.2020, בעקבותיו נמסר מלשכת השר כי הגורמים המקצועיים הונחו להחיש את תגובתם.

117. למרות דחיפות הנושא, ועל אף שהלימודים המקוונים בעיצומם, עד ליום זה לא התקבל כל מענה.

העתק פניות העותרים ומענה לשכת השר החינוך מצורף ומסומן **נספח ע/22**.

מכאן העתירה.

הטיעון המשפטי

ט. המסגרת הנורמטיבית

118. הזכות לחינוך היא זכות יסוד במשפט הישראלי, אשר הוכרה כזכות חוקתית הכלולה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, זאת בפרט במקום בו הפגיעה בזכות כרוכה בפגיעה עם עקרון השוויון (בג"ץ 7426/08 **טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך**, פ"ד סד(1) 820 (2010) (להלן – "**פרשת טבקה**"), פסק דין אבו לבדה) ובוודאי כאשר הפגיעה נוגעת ללב הזכות לחינוך (בג"ץ 3752/10 **רובינשטיין נ' הכנסת** (פורסם בנבו, 17.9.2014) להלן – "**פרשת לימודי הליבה**").

119. ייחודה של הזכות לחינוך נעוץ בעובדה שהיא זכות חיובית, המטילה חובה על המדינה ועל הרשויות המקומיות להבטיח חינוך חובה חינם לתלמידי ישראל – ראו סעיף 7 לחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן – "**חוק לימוד חובה**").

120. בית המשפט העליון עמד זה מכבר על טיבה של הזכות לחינוך כזכות חיובית, ופסק:

"הזכות לחינוך היא זכות מורכבת. יש בה פן של זכות אדם, שכנגדה ניצבת "חובת אדם" שיש לממשה במסגרת לימוד חובה. חובת הלימוד מכוח החוק חלה הן על הפרט והן על המדינה, שעליה להקצות משאבים לקיום מערכת חינוך חינם, ולפקח על מימוש הזכות והחובה לחינוך, הלכה למעשה. נדירות הן זכויות האדם שהחוק כופה את מימושו. כזו היא הזכות לחינוך... " (בג"ץ 4805/07 **המרכז לפלורליזם יהודי – התנועה ליהדות מתקדמת בישראל נ' משרד החינוך**, פ"ד סב(4) 571, פסי' 52 לפסק דינה של השופטת פרוקצייה (2008); ראו גם: פרשת טבקה; יורם רבין **הזכות לחינוך** 137-141 (2002)).

121. הזכות לחינוך היא זכות אוניברסלית החלה על כל ילד ונערה ללא קשר למוצאם, מעמדם הסוציו-אקונומי או מקום מגוריהם, בהתאם להוראות סעיף 2 לחוק לימוד חובה וכפי שנקבע גם בסעיף 3 לחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000 (להלן – "חוק זכויות התלמיד"), אשר קובע כי "כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין".

122. אף אמנת האו"ם בדבר זכויות הילד, 1989, אשר ישראל צד לה, אוסרת על אפליה בחינוך על רקע כלשהו. סעיף 2 לאמנה קובע כי:

"המדינות החברות יכבדו ויבטיחו את הזכויות המפורטות באמנה זו לכל ילד שבתחום שיפוטן, ללא הפליה משום סוג שהוא, ללא קשר עם גזע, צבע, מין, שפה, דת, השקפה פוליטית או אחרת, מוצא לאומי, אתני, או חברתי, רכוש, נכות, לידה או מעמד אחר, בין אם של הילד ובין אם של הוריו או אפוטרופסו החוקי" (הדגשים אינם במקור).

לעניין חובת המדינה ליישם את הזכות לחינוך לכלל האוכלוסיות החיות בישראל ללא קשר למוצא או לאום ראו למשל עת"ם (בייש) 29883-07-11 אטוש מאג'ד מאנג'אן נ' עיריית אילת (פורסם בנבו, 2.8.2012), עת"ם (באר שבע) 25757/06/15 טספרגש נ' עיריית קרית מלאכי (פורסם בנבו 12.7.2015).

123. מקובל להכיר בארבעה יסודות מרכזיים המרכיבים את הזכות לחינוך – זמינות, נגישות, חינוך מתקבל על הדעת ומותאמות תרבותית. כך בדברי השופט הנדל בפרשת לימודי הליבה:

"הזכות לחינוך נפרשת על פני רבדים מרובים. כך, למשל, ועדת האו"ם למעקב אחר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות (The UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights) הבחינה בין ארבעה פנים של הזכות לחינוך: האחד - חינוך זמין (availability), דהיינו קיומם של מוסדות חינוך ותוכניות לימוד בפריסה נרחבת. השני - הזכות לגישה שווה לחינוך (accessibility), שמשמעה העדר אפליה כלפי תלמידים (למשל אפליה על רקע עילה קלאסית או על רקע העדר יכולת כלכלית). השלישי - הזכות לחינוך מתקבל על הדעת (acceptability), אשר יכולת תכנים חינוכיים בסיסיים. והרביעי - הזכות לחינוך מותאם (adaptability), אשר ייתן מענה לאוכלוסיות שונות ומגוונות (ראו: General Comments no. 13: the Right to Education (1999); לטם פרי-חזן החינוך החרדי בישראל: בין משפט, תרבות ופוליטיקה 260-261 (2013))."

124. רכיב הזמינות במובנו הבסיסי ביותר מתבטא בחובת המדינה להבטיח כי כל ילד ונער בישראל יזכו ללמוד את תכנית הלימודים הניתנת במוסדות החינוך בהם הם לומדים, בין אם תכנית הלימודים בהתאם לסעיף 4 לחוק חינוך ממלכתי התשי"ג-1953 (להלן – "חוק חינוך ממלכתי") במוסדות החינוך הממלכתי והממלכתי דתי, ובין אם תכנית לימודים מותאמת לציבור החרדי או לחלק מהתלמידים תושבי ירושלים המורחית.

125. אחריות המדינה להבטיח כי כל תלמיד ילמד את תכנית הלימודים בבתי הספר מתבטאת גם בסעיף 6 לחוק לימוד חובה המטיל על המדינה את מימון שכר הלימוד במוסדות חינוך.

126. על הזכות לחינוך במובן בסיסי זה קבע בית המשפט הנכבד בעניין אבו לבדה:

"הזכות לחינוך שזורה כמרכיב מרכזי בתשתית הערכית הכוללת של השיטה החוקתית בישראל. היא עוסקת בעיקרה בזכותו של הפרט, אך מקרינה ומשליכה על דמותה של החברה ככלל. בלא חינוך, לא ניתן לאדם סיכוי לממש את הווייתו העצמית, לפתח את כשרונותיו ויכולותיו, ולעצב את תפיסתו הערכית והמוסרית, שבלעדיהם נפגעת יכולתו להשתלב בחברה בת-תרבות; בלא חינוך, נפגעת דמותה של החברה, והתתירה לעצב בישראל חברה דמוקרטית, סובלנית, השומרת על חירויות יסוד ומפתחת תרבות כללית וייחודית עלולה להיכשל (בג"ץ 4363/00 ועד פוריה עלית נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, 213-215 (2002) (להלן: ענין ועד פוריה עלית); בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו(5) 834, 841-843 (2002) (להלן: ענין יתד); בג"ץ 7374/01 פלונים נ' מנכ"לית משרד החינוך, פ"ד נו(6) 529, 545 (2003))."

127. הזכות לשוויון בחינוך מהווה רכיב מרכזי, בלעדיו לא ניתן לממש את הזכות לחינוך. הזכות לשוויון בחינוך ולשוויון הזדמנויות בחינוך מעוגנת כאמור בסעיף 2(א) לחוק לימוד חובה ובסעיף 3 לחוק זכויות התלמיד, המבטיחים את הזכות לחינוך ללא הבחנה לכל ילד ונער. אליהם מצטרפים סעיף 2(8) לחוק חינוך ממלכתי, הקובע כי יש "להעניק שוויון הזדמנויות לכל ילד וילדה...". לצדם ניצב בגאון סעיף 5 לחוק זכויות התלמיד, האוסר על הפליה במערכת החינוך לרבות על רקע חברתי-כלכלי, מוצא והשקפה פוליטית:

5" (א) רשות חינוך מקומית, מוסד חינוך או אדם הפועל מטעמים, לא יפלו תלמיד מטעמים עדתיים, מטעמים של ארץ מוצא מטעמים של רקע חברתי-כלכלי, מטעמים של נטייה מינית או זהות מגדרית, או מטעמים של השקפה פוליטית, בין של הילד ובין של הוריו, בכל אחד מאלה:

- (1) רישום תלמיד, קבלתו או הרחקתו ממוסד חינוך;
  - (2) קביעת תכניות לימודים ומסלולי קידום נפרדים באותו מוסד חינוך;
  - (3) קיום כיתות נפרדות באותו מוסד חינוך;
  - (4) זכויות וחובות תלמידים לרבות כללי המשמעת והפעלתם.
- (ב) העובר על הוראות סעיף זה, דינו - מאסר שנה או קנס, כאמור בסעיף 61(א)(3) לחוק העונשין, תשל"ז-1977."

128. הפגיעה בזכות לחינוך בשילוב עם הפגיעה בשוויון ובשוויון בחינוך מהווה פגיעה בזכות החוקתית לכבוד האדם, בהתאם לחוק יסוד כבוד האדם וחירותו. על חשיבות השוויון בחינוך ומעמדו החוקתי ראו גם בעניין אבו לבדה (סעיפים 33-30 לפסק הדין):

"לעקרון השוויון משמעות מכרעת בהקשר למימוש הזכות לחינוך. בלא שוויון בחינוך לא יובטח מימושה של הזכות לחינוך. הפליה בחינוך משמעה העדפת קבוצה או פרט על פני אחרים המצויים במעמד שווה, ואי-מתן הזדמנות שווה לקבוצה או לפרט שקופחו לממש את פוטנציאל יכולותיהם וסיכוייהם..."

איסור על הפליה בחינוך מוצא את ביטויו במשפט הבינלאומי, באמנות המעגנות את איסור ההפליה, בין היתר מטעמי גזע או מוצא לאומי (סעיף 5(ה)(5) לאמנה בדבר ביעורן של כל הצורות של האפליה הגזעית משנת 1965 וסעיף 26 לאמנה בדבר זכויות אזרחיות

ומדיניות משנת 1966). ערך זה מעוגן גם באמנות העוסקות בזכות לחינוך, וקובעות כי כל אדם זכאי לחינוך ובתוך כך מטמיעות את יסוד השוויון בחינוך. הן קובעות כי יש ליתן לכל אדם הזדמנות שווה לחינוך (ההכרזה לכל באי עולם, סעיף 26; אמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות, סעיף 13; אמנת זכויות הילד, סעיף 28). האיסור על הפליה מעוגן גם באמנה שיוחדה במיוחד לעניין זה – האמנה נגד הפליה בחינוך משנת 1960, האוסרת במפורש על הפליה בחינוך מחמת צבע עור, גזע ומאפיינים נוספים, וקובעת את עקרון השוויון בחינוך ושוויון בנגישות אל החינוך (לדיון כללי ראו: Pentti Arajärvi, Article 26, in: The Universal Declaration of Human Rights: A Commentary 405-423 (Asbjørn Eide et al. eds., 1992); רבין, בעמ' 177-184; Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Gen. Comm. 13, U.N. Geraldine Van Bueren, The ; Doc. E/C.12/1999/10, paras. 31-37 (1999); *International Law on the Rights of the Child* 245-248 (1995). הזכות לחינוך, הזכות לשוויון בחינוך, וחובת המדינה לספק חינוך יסודי חנם, מוסדרות גם באמנות אזרחיות לזכויות אדם, כגון הפרוטוקול הראשון לאמנה האירופית לזכויות אדם (סעיף 2 לפרוטוקול), הפרוטוקול הראשון לאמנה האמריקנית לזכויות אדם (סעיף 13 לפרוטוקול) והאמנה האפריקנית לזכויות אדם (סעיף 17).

ככל שקיימת שאלה אם הזכות לחינוך מהווה זכות חוקתית, הרי הזכות לשוויון בחינוך משיקה במישורין לזכות החוקתית לכבוד האדם. ההפליה ככלל, ובהשתקפותה בחינוך בפרט, יוצרת תחושת קיפוח ונחיתות, הפוגעת בכבוד הילד כאדם. הפגיעה בשוויון בחינוך כמוה כפגיעה בזכות חוקתית לכבוד האדם (ענין יתד, בעמ' 843; ענין מילר, בעמ' 132-133; ענין נוער כחלכה, דברי השופט מלצר בפסקאות 3 עד 5; ענין טבקה, פסקאות 19-21).

129. על חשיבות הקניית חינוך חובה ללא הפליה ועל בסיס שוויון הזדמנויות עמד בית המשפט גם בבג"ץ 6671/03 אבו גנאם נ' משרד החינוך ואח', פ"ד נט(5), 577 (2005) (להלן – "פרשת אבו גנאם"):

"הקניית חינוך חובה כאמור, היא יעד מרכזי במשימותיה של המדינה, והוא נועד לתת ביטוי לזכותו של כל אדם לרכוש חינוך והשכלה על בסיס שוויון הזדמנויות, בלא הפליה. הקניית ערכי חינוך על בסיס שוויוני נועדה לאפשר לפרט לפתח את יכולתו, פירונויותו ואישיותו באופן שיאפשרו לו להגשים את הווייתו כאדם, וכדי שיהא בידו לתרום כמידת יכולתו וכישוריו לחברה שבתוכה הוא חי ופועל..." (פסקה 6 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה).

130. אפליית תלמידים בשל מאפיינים סוציו-דמוגרפים חותרת אף תחת איסור ההפליה הקבוע בחוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים, תשס"א-2000, אשר בסעיף 2 לו כולל חינוך בהגדרת שירות ציבורי.

י. יישום הזכות החוקתית לחינוך ולשוויון בחינוך הלכה למעשה במצב החירום הנוכחי

131. כפי שפורט ברקע העובדתי לעתירה, בשל משבר הקורונה עברה מערכת החינוך ביום 13.3.2020 ללמודה מרחוק, המתבצעת באמצעות מחשבים מבתי התלמידים והמורים. המורים מלמדים בשיעורים מקוונים, תלמידים נכנסים למגוון האתרים המיועדים לכך ומבצעים מטלות למידה, מתכוננים לבחינות הבגרות באמצעים מקוונים, שולחים עבודות ומקבלים הערכות, ונדרשים לצפות בשיעורים

המשודרים בערוצי טלוויזיה מסחריים, אשר השימוש בהם כרוך במינוי ובתשלום. הלמידה מרחוק תימשך אף במהלך השיבה ההדרגתית והחלקית למוסדות החינוך.

132. המעבר ללימודים במתכונת זו מותיר מאחור מאות אלפי תלמידים אשר אין בבתם נגישות לאינטרנט או למחשבים. מאחר וקיים מתאם מובהק בין מצבן הכלכלי של משפחות התלמידים לבין היעדר נגישותן לשירותי חינוך מקוונים, הנפגעים העיקריים הם תלמידים מאוכלוסיות מוחלשות בתחתית הסולם החברתי-כלכלי - תלמידים ערבים ויהודיים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך לרבות תלמידים במוסדות חרדיים, שחלקם עבר לחינוך מקוון, ותלמידים למשפחות יוצאי אתיופיה; תלמידים בירושלים המזרחית; תלמידים תושבי הכפרים הבלתי מוכרים בנגב ותלמידים מבקשי מקלט.

133. דחיקת התלמידים המוחלשים ממערכת הלימודים המקוונת נעשית הן בתוך בתי הספר, במוסדות חינוך שבהם לומדים תלמידים אשר יש ברשותם גישה ללמידה מרחוק לצד תלמידים אחרים נטולי גישה אליה, והן בין בתי ספר. במוסדות חינוך רבים, אשר חלק הארי של תלמידיהם נמנים על השכבות החלשות ביותר, לא ניתן לקיים למידה מרחוק כלל, ובהם חלק ממוסדות החינוך בירושלים המזרחית, בתי ספר שבהם לומדים מבקשי מקלט ומוסדות חינוך שבהם לומדים תלמידים מהכפרים הבלתי מוכרים בנגב, אשר ביישוב מגוריהם אין חיבור לחשמל ותשתיות רשת.

134. מצב בו תכנית הלימודים נגישה רק לחלק מתלמידי אותה כיתה יוצרת הפרדה על רקע חברתי-כלכלי במסלולי הלימוד באותו מוסד חינוך, בסתירה להוראות סעיף 5 (א)(2) ו-5(א)(3) לחוק זכויות התלמיד. הדברים נכונים בין אם חלק קטן מתלמידי הכתה מודר מתכנית הלימוד, בין אם חלק הארי מהתלמידים בה, ובין אם בית הספר מושבת כולו בשל היעדר נגישות גורף ללימודים מקוונים. תכלית החקיקה - איסור על הדרתם של תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך מתכנית הלימודים - משתרעת על קשת המצבים. לא בכדי כבר פסק בית משפט נכבד זה כי בכל מקום בו מתקיימת תכנית למידה המבוססת על אמצעי קצה טכנולוגיים, על הרשויות ובתי הספר להקצותם לכלל התלמידים אשר חוריהם לא יכלו, ואפילו לא רצו, לרכוש אותם, וכי יש לוודא כי אמצעי קצה יסופקו לכולם, להלן:

"אם כן, המשיבים מסכימים כי תכניות התקשוב המתקדמות עלולות, בתרחישים מסוימים, לגרור פגיעה בעיקרון חינוך חובה חינם. משכך, חלק הכרחי מהתכניות הללו הוא וידוא הספקת אמצעי הקצה לכלל התלמידים. אם הוריו של תלמיד פלוני אינם מעוניינים ברכישת אמצעי הקצה, מכל סיבה שהיא, על בית הספר לספק לתלמיד מכשיר שכזה ללא עלות" (בג"ץ שמשון, פסקה 75 לפסק דינו של השופט עמית).

וכן -

"על כן, צוין כי חלק הכרחי מהתכניות הללו הוא וידוא הספקת אמצעי הקצה לכלל התלמידים, גם אלה שהוריהם אינם יכולים או מעוניינים ברכישת אמצעי הקצה. בית המשפט הוסיף עוד כי העובדה שמשדד החינוך מעניק "מענק הצטיינות" לבתי ספר המתניעים תכנית תקשוב, בהתאם לקריטריונים פרוגרסיביים, מסייעת גם למוסדות שאינם מבוססים לממן את אמצעי הקצה שיושאלו לתלמידים. בשים לב לקיומו של מענק זה וליתרונות הגלומים בהסדרת רכישת אמצעי הקצה כמפורט בפסק הדין, נפסק כי אין מקום להתערב בהוראות חוזר אמצעי הקצה" (דנג"ץ שמשון, פסקה 10 לפסק הדין של הנשיאה חיות).

135. דברים אלה, אשר נכתבו וכוונו לימי שגרה, נכונים ביתר שאת בעידן הקורונה, כאשר תכנית הלימודים כולה - ומרגע החזרה למוסדות החינוך חלקים ניכרים ממנה - מבוססת על תשתית אינטרנט ועבודה במחשבים, וכשחזרה מלאה לשגרת הלימודים אינה נצפית באופן. הזכויות החוקתיות לחינוך ולשוויון מחייבות כי המדינה תפעל בהתאם להתחייבויותיה לבית המשפט ולעקרונות שנקבעו בפסיקה, ותבטיח גישות דיגיטליות לכלל התלמידים. עד אז, מימוש זכויות אלה ייוותר נחלתם של תלמידים להורים שיכולים לשאת בעלויות הכרוכות בהנגשה דיגיטלית.

136. חובתה של המדינה להבטיח תכנית לימודים הולמת, אשר אינה כרוכה בעלויות להורים, במסגרת חינוך חובה חינם, נקבעה אף היא בפסיקה זה מכבר. כך למשל בעניין ועד פוריה עלית:

"החינוך הממלכתי במוסדות הרשמיים מושתת על עקרון היסוד של חינוך חובה חינם, המבקש לאכוף זכותו של כל ילד לרכוש חינוך והשכלה, על בסיס שוויון הזדמנויות וללא הפליה, בלא שחסרון כיס ישפיע על איכותה ורמתה של המסגרת החינוכית הניתנת לו. הקניית ערכי חינוך כלליים על בסיס שוויוני נועדה לאפשר לפרט לפתח את אישיותו בתחומי דעת שונים, ובה בעת לפתח באמצעות החינוך חיי חברה הנשענים על ערכי מוסר, זכויות אדם, ותרבות אנושית" (שם, בעמ' 221).

137. גם בבג"ץ שמשון ובדנ"ץ שמשון, בהם נותר היקף הזכות החוקתית לשוויון בצריך עיון, הבהיר בית המשפט כי זכות זו צריכה להבטיח מרחב הזדמנויות שווה, תוך איסור על קיום סביבות למידה הומוגניות. כך בסיכום דבריה של הנשיאה חיות בדנ"ץ שמשון:

"... השוויון בחינוך מאפשר אחידות בנקודת הפתיחה ובמרחב ההזדמנויות הנפרש בפני כל הילדים באשר הם, בלא קשר למוצאם, למקום מגוריהם, ולרובד הסוציו-אקונומי שאליו הם משתייכים. גביית תשלומי הורים בשיעורים ניכרים ולצרכים מגוונים, עלולה לפגוע בשוויון בחינוך ולהוות חסם בפני תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. על כן, יש להקפיד ולהישמר מפני היווצרותה של סביבת לימודים הומוגנית של תלמידים המשתייכים למעמד כלכלי-חברתי מסוים, שעלולה להעניק בהמשך יתרון לקבוצות מסוימות במערכת ההשכלה הגבוהה ובשוק התעסוקה (שם, פסקה 22 לפסק הדין).

138. ודוק. הפגיעה בזכות לחינוך ולשוויון שמסבה תכנית לימודים המאפשרת רק לתלמידים שידם משגת לקחת בה חלק, אך מתעצמת נוכח הפערים העצומים בחינוך שכבר קיימים בין שכבות חזקות וחלשות בישראל. מערכת החינוך במדינה מתאפיינת בפיזור הציונים הגדול ביותר בהישגים על רקע חברתי - כלכלי ועל רקע לאום בין מדינות ה-OECD. מבחן מיצ"ב אחר מבחן מיצ"ב, מבחן בינלאומי אחר מבחן בינלאומי, משקפים תמונת מצב עגומה של פערים עמוקים על רקע מעמד חברתי ולאום (את תוצאות המבחנים הישראליים והבינלאומיים ניתן לראות באתר הרשות הארצית למדידה והערכה (ראמ"ה) בקישור <http://cms.education.gov.il/EducationCMS/UNITS/Rama>).

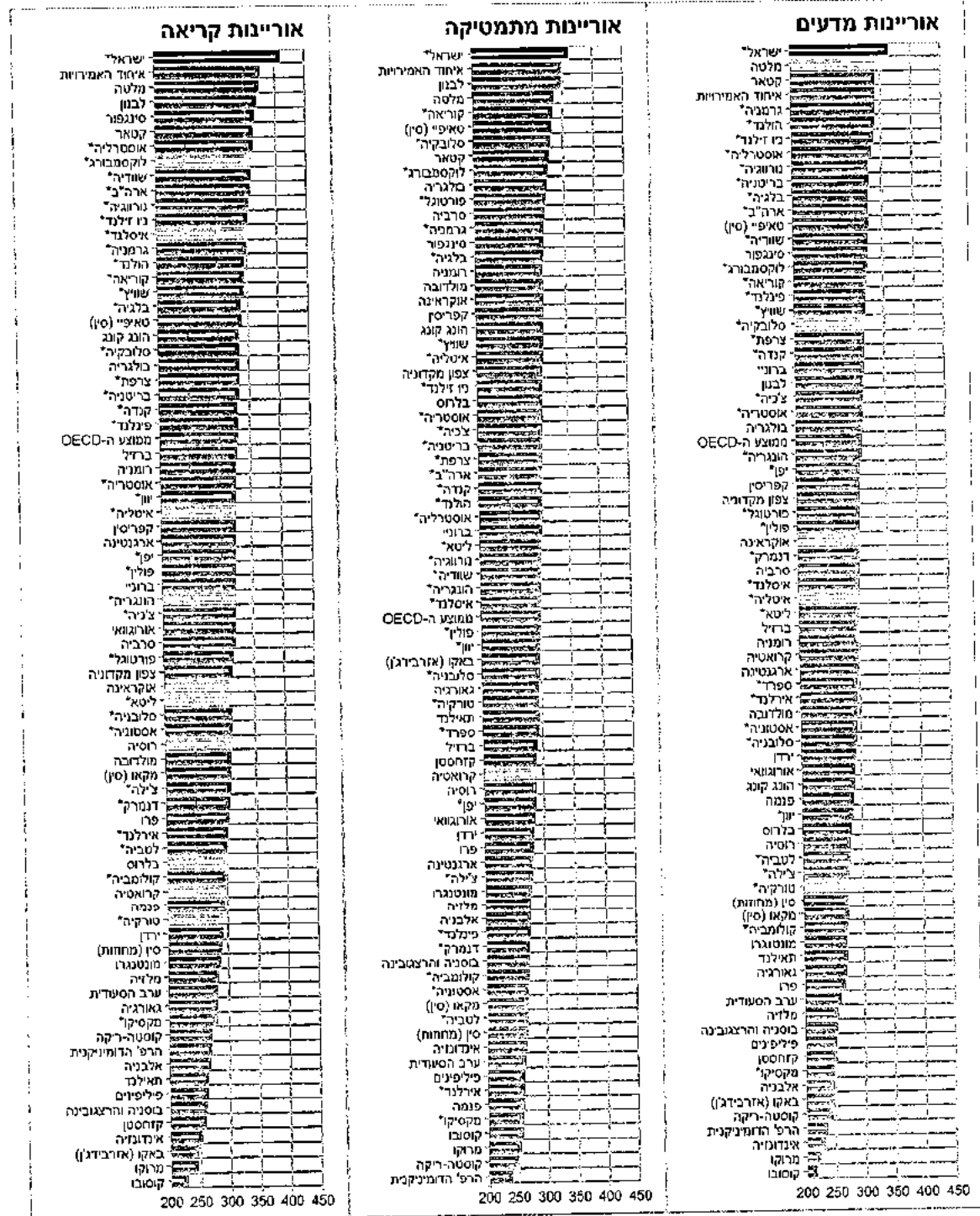
139. תוצאות מבחן PISA האחרון - מבחן שנערך לתלמידים בני 15 הלומדים במדינות ה-OECD ובוחן מיומנויות נדרשות לכניסה למוסדות להשכלה הגבוהה ולשוק העבודה העדכני - אשר התבצע בשנת 2018, שב וממחיש זאת:

”פיזור הציונים בישראל הוא הגדול ביותר מבין כל המדינות והישויות הכלכליות שהשתתפו במחקר. בתרשים 8 מוצג מדד הפיזור (פער הציונים בין אחוזון 95 לאחוזון 5) של המדינות והישויות הכלכליות שהשתתפו במחקר פיזה 2018. המדינות מוצגות בסדר יורד על פי גודלו של מדד הפיזור. מדינות החברות ב-OECD מסומנות על ידי כוכבית ומדינות שממוצע הציונים שלהן אינו שונה מזה של ישראל מוצגות בצבע וורוד. מדד הפיזור בממוצע ה-OECD מוצג בצבע צהוב.

באוריינות קריאה מדד הפיזור עומד על 407 נקודות בישראל לעומת 327 נקודות בממוצע ה-OECD, באוריינות מתמטיקה מדד הפיזור עומד על 356 נקודות בישראל לעומת 297 נקודות בממוצע ה-OECD, ובאוריינות מדעים מדד הפיזור עומד על 361 נקודות בישראל לעומת 306 נקודות בממוצע ה-OECD”

(רי סיכום תוצאות המבחן על ידי ראמ”ה, באתר הרשות בקישורית שלעיל).

תרשים 1: פיזה 2018 – פיזור הציונים (טוח הציונים בין אחוזן 95 ואחוזן 5) במדינות והישויות הכלכליות המשתתפות

140. פיזור ציונים מבהיל זה קשור בטבורו למדיניות תקצוב החינוך בישראל, אשר אינה מספקת תקציב הולם לכיסוי הפערים הנגרמים מהשקעת הורים בחינוך, ומפערי התקצוב בין רשויות מקומיות. הנפגעת העיקרית היא האוכלוסיה הערבית, אשר רוב תלמידיה לומדים ברשויות אשר אינן יכולות לגשר על הפערים.

141. אי שוויון בחינוך, והפערים הקשים שנמצאו במבחנים בינ"ל בין תלמידים מקבוצות אוכלוסיה שונות וממעמד סוציו-אקונומי שונה, הם שאחראים למיקומה הלא מחמיא של ישראל במבחנים בינלאומיים - בתחתית רשימת המדינות המפותחות. מומחים לחינוך ולכלכלת חינוך תמימי דעים, כי מדיניות מימון חינוך המדגישה את ההשקעה השוויונית תעלה את רמת שוויון ההזדמנויות בחינוך, ובד בד תשפר את המצוינות (ראו למשל: BenDavid-Hadar, I., & Zideman, A. (2011). **A new model for equitable and efficient resource allocation to schools: The Israeli case.** *Education Economics*, 19(4), 341-362; BenDavid-Hadar, I. (2018). **Funding education: Developing a method of allocation for improvement.** *International Journal of Educational Management*, 32(1), 2-26.
142. לצד מחקרים אלו, מצביעים מחקרים אחרים שנערכו במדינות שונות בעולם על קשר סיבתי חיובי בין מדיניות מימון שוויונית בחינוך לבין שוויון ההזדמנויות בהישגים (ראו למשל: Jackson, C. K., Johnson, R. C., & Persico, C. (2016). **The effects of school spending on educational and economic outcomes: Evidence from school finance reforms.** *Quarterly Journal of Economics*, 131 (1), 157-218. doi:10.1093/qje/qjv036; Kreisman, D., & Steinberg, M.P. (2019). **The effect of increased funding on student achievement: Evidence from Texas's small district adjustment** Ed Working Paper No.19-58). Retrieved from: Annenberg Institute at Brown University: <http://edworkingpapers.com/ai19-58> ; Lafortune, J., Rothstein, J., & Schanzenbach, D. W. (2018). **School finance reform and the distribution of student achievement.** *American Economic Journal: Applied Economics*, 10 (2), 1-26.
143. ממצאים דומים עולים גם ממחקרים שהתבצעו בישראל. מחקרים שערכו על פני העשור החולף הדייר איריס בן דוד, דייר יוסף קליין ודייר זהורית דדון-גולן, כלכלני חינוך מאוניברסיטת בר-אילן, חושפים את הקשר הלינארי השלילי בין אי-שוויון בחינוך ובין רמת המצוינות (ראו
- Dadon-Golan, Z., BenDavid-Hadar, I., and Klein, J. (2019). **Educational (In)Equity: Measuring Educational Gini Coefficients for Israeli High Schools during the Years 2001-2011,** *International Journal of Educational Development*, 70; BenDavid-Hadar, I. (2009). **Excellence and equality in Israeli schools' achievements: Policy implementation.** *Megamot*, 46(3), 356-379. (Hebrew)/
144. הפרת הזכות החוקתית לשוויון ולחינוך של מאות אלפי תלמידים בשל חסרון כיס של הוריהם הוא מצב המחייב את התערבות המדינה. המדינה היא הנושאת העיקרית בתקצוב מערכת החינוך, והגורם העליון המופקד על חינוך תלמידי ישראל. כך בכלל וכך גם עתה, בעידן הקורונה. המדינה אינה רשאית

להתעלם מאחריות זו, כמו גם להתבסס על נדבנות ספורדית של גופים פרטיים או של רשויות מקומיות, אשר אינה מפורקת ואינה מתפזרת באופן שווה על כלל אוכלוסיות התלמידים. תפקידה הוא להבטיח כי השוויון יתקיים בפועל.

145. כאשר על כף המאזניים עומדת זכותם הבסיסית והחוקתית לחינוך של מאות אלפי תלמידים, רובם מהמוחלשים בחברה, עצם העלות הכרוכה בהבטחת הזכות אינה יכולה להוות עילה מספקת למניעת הנגשת השירותים. בית משפט נכבד זה כבר פסק כי ערך השוויון אינו נסוג מפאת שיקולים תקציביים. כך למשל בבג"ץ מילר:

"על כל פנים, כשעל הפרק ניצבת תביעה למימוש זכות יסוד – וכזה הוא המקרה שלפנינו – משקלם היחסי של השיקולים התקציביים אינו יכול להיות גדול. שכן, הרטוריקה של זכויות אדם צריכה להיות מכוסה במציאות המעמידה זכויות אלו בראש סולם העדיפויות הלאומי. הגנה על זכויות אדם עולה כסף, וחברה המכבדת זכויות אדם צריכה להיות נכונה לשאת במעמסה הכספית" (ברק, בספרו הנ"ל, כרך ג, פרשנות חוקתית (נבו, תשנ"ד) 528) " (בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הביטחון, סעיף 17 לפסק הדין (פורסם בנבו, 8.11.1995))

כך, בשינויים המחויבים, גם בבג"ץ יתד:

"זאת ועוד, אילוצם של הורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים לוותר על שילובם במסגרת החינוך הרגילה אך ורק בגלל קשיים כלכליים שבהם נתונים ההורים הוא חמור, ואין להשלים עמו. אילוץ כזה פוגע בלב לבו של השוויון המהותי, שביטוי בהסדר בדבר חינוך חינם מתגלם לשאיפה להעניק – על-ידי חלוקת תקציבי החינוך – הזדמנות שווה לכל ילדה וילד בישראל למצות את הפוטנציאל הטמון בהם. אכן, מילדים בעלי צרכים מיוחדים הנשלחים למסגרת של חינוך מיוחד ולא למסגרת של חינוך רגיל משיקולים תקציביים בלבד, נשללת הזדמנות זו, ותוצאה מפלה כזאת אין לקבל" (בג"ץ 2599/00 יתד נ' משרד החינוך (פורסם בנבו, 14.8.2002)).

וכן בבג"ץ בוצר:

"הבטחת שוויון ההזדמנויות לנכה עולה כסף. חברה האמונה על ברכי כבוד האדם, החירות והשוויון מוכנה לשלם את המחיר הנדרש" (בג"ץ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית מכבים-רעות, פ"ד נ(1) 19 (1996)).

146. לסיום נפנה לפרשת אבו גנאם, שם חייב בית המשפט לתקצב קציני ביקור סדיר בכפרי הבדואים בנגב:

"חובת המדינה להקנות לכל ילד חינוך חובה חינם, וכנגדה – זכותו של כל ילד לחינוך כאמור – מחייבות נקיטת אמצעים ראויים על-מנת להבטיח שהתכלית החשובה של הקניית חינוך לילדי כל מגזריה של האוכלוסיה בישראל תוגשם הלכה למעשה. הצהרות בדבר חובת המדינה לספק חינוך חובה חינם ובדבר זכותו של כל ילד לחינוך חינם נותרות ריקות מתוכן אם אין ננקטים האמצעים המתאימים על-מנת להבטיח את הגשמתן והוצאתן מן הכוח אל הפועל. לצורך כך נדרשים תקציבים בהיקפים מתאימים, ונדרש מנגנון אשר הפעלתו תבטיח פיקוח ומעקב מתמידים אחר השתלבותם של הילדים במסגרות בית ספריות ותעשה למניעת התרופפות הקשר בין התלמיד למסגרת החינוכית שאליה הוא משתייך ולמניעת נשירתו ממנה" (סעיף 6 לפסק הדין של השופטת פרוקציה).

147. המצב העובדתי והמשפטי המתואר לעיל מחייב נקיטה בפעולות דחופות, הן מיידיות והן ארוכות טווח, להנגשת תכנית הלמידה מרחוק לכל התלמידים בישראל. למעלה מחדש נשללת מרבבות תלמידים הזכות לחינוך ולשוויון בחינוך אך בשל מצוקה כלכלית והשתייכותם לשכבות מוחלשות. זוהי פגיעה נמשכת, אסורה ופסולה, המתעצמת בכל יום לימוד נוסף שתולף.

148. זאת ועוד. בעידן של בידוד חברתי ואיסור על מפגשים, לתכנית הלמידה מרחוק יש מטרות נוספות להקניית ידע וללימוד – מטרות חברתיות ורגשיות. מורים וגננות, דמויות משמעותיות בחיי התלמידים, רואים אותם, מתעניינים בשלומם, מסייעים בהתמודדות המורכבת שמכתיבה התקופה ומאפשרים להם לבטא רגשות. שיעורים וירטואלים אף מייצרים מפגש של התלמידים עם עמיתיהם, המקל אף הוא על הריחוק החברתי, ומקנה צביון של שפיות ושגרה לתקופה המתאפיינת בהוראות בטיחות מחמירות. הפגיעה בתלמידים שנתרו מחוץ להם מתבטאת, אם כן, גם בהזנחת רווחתם ושלומם הנפשי.

149. אף שנגיף הקורונה והתפשטותו יצר סיטואציה חדשה לעולם כולו, מצבי חירום אינם זרים לישראל. כאמור, מאז שנת 2013 נערך משרד החינוך לתכניות למידה מרחוק בעתות חירום (רי' נספח ע' 8). היערכות זו כוללת התאמת אתרים ותוכניות לימוד, הנחיות מפורטות למוסדות החינוך, תרגילי חירום עתיים ומעקב אחר תוצאותיהם. בתי הספר אף נדרשו, באופן מתבקש, לערוך מיפוי של נגישות התלמידים לאמצעי קצה ולרשת האינטרנט, ולהציע פתרונות למי שאינם מחוברים לרשת. בנסיבות אלה, חוסר יכולתם של מאות אלפי תלמידים להשתתף בתכניות הלמידה מרחוק אינו יכול להוות הפתעה למשרד החינוך, ובוודאי שאינו יכול להתקבל ככזו ברמה הנורמטיבית. לו עמד משרד החינוך בחובותיו להקנות חינוך לכלל התלמידים, ולו טרח לעמוד בנהלי החירום שהוציא הוא עצמו, היה עומד זה מכבר על הפערים העצומים בנגישות ללמידה מקוונת בין אוכלוסיות התלמידים, ונערך מבעוד מועד. היעדרה של תכנית סדורה לטיפול בפערים, כפי שמלמדת המציאות וכפי שעלה מדברי מנכ"ל משרד החינוך בוועדת החינוך המיוחדת בכנסת מיום 25.3.2020 (נספח ע' 13 לעתירה), מצביע על כשל מערכתי עמוק וארוך שנים, ולא על קשיי הסתגלות למצב חירום. לא בכדי חדל עתה משרד החינוך מלספק פתרונות בשטח, כמו גם להשיב לפניות העותרים.

150. במטרה להתמודד עם הכשל, על משרד החינוך לספק אמצעי קצה לתלמידים שאין בביתם מחשב, או שאין בידי המשפחה די מחשבים ללמידה אפקטיבית של כל התלמידים בה, ולפעול בדחיפות להנגשת תשתיות אינטרנט לתלמידים מעוטי יכולת, ולאזורים שאליהם טרם הגיעה תשתית כזו או שהתשתית הקיימת בהם אינה מאפשרת לימוד מקוון רציף. פתרונות לכך כבר קיימים בעולם וניתנים ליישום אף בישראל (ראו הפרק בעניין פעולות שנקטו במדינות אחרות ואת חוות הדעת שצורפה כנספח ע' 21 לעתירה). אמירות מנכ"ל משרד החינוך בדבר הקצאת 30,000 אמצעי קצה, במועד לא ידוע וללא קריטריונים ברורים לחלוקתם, וללא הנגשת תשתיות, כלל אינו מספק.

151. זאת ועוד. השוויון מחייב כי מערך השידורים המקוונים, אשר זמינים היום לצפייה בטלוויזיה המסחרית בחברות פרטנר, סלקום, הוט ויס, כפי שמפרט פורטל עובדי החוראה של משרד החינוך - רשתות אשר אינן נגישות ל-24% מהציבור אשר אינו מחובר לאינטרנט ולמעלה מ-50% מהציבור

הערבי, ישודר אף בערוץ טלוויזיה ציבורי. ערוץ אשר אינו דורש מנוי בתשלום ואשר נקלט גם באמצעות עידן פלוס ואנטנות שאינם מחייבות חיבור לאינטרנט.

יא. הבטחת הסדרים חינוכיים חלופיים הולמים וקביעת תכנית רב שנתית

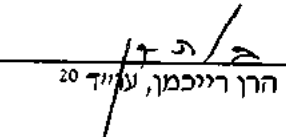
152. כמבוקש בראשית העתירה, באם לא יצליח משרד החינוך בסיוע המשיבים 5-7, משרדי האוצר, התקשורת והמטה לישראל דיגיטלית, להנגיש את תכנית הלמידה מרחוק לכלל התלמידים, יש להטיל עליו לקבוע הסדרים חינוכיים חלופיים, אשר יבטיחו את המשך לימודיהם, השלמת החומרים שהפסידו ואת התקדמותם בלימודים של אלה אשר אינם נגישים לתשתית אינטרנט ולמחשבים בתקופת משבר הקורונה. אף שיצירת מסלולי לימוד נפרדים אינה עולה, כאמור, בקנה אחד עם הזכות לשוויון בחינוך, זהו פתרון מידתי יותר מאשר התעלמות משלילת זכותם לחינוך של מאות אלפי תלמידים בתקופה זו.

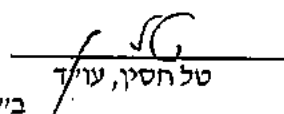
153. במקביל, נדרשת קביעת תכנית רב שנתית למערכת החינוך, הכוללת הקצאת משאבים מתאימים, אשר תבטיח מי לכלל התלמידים תחיה נגישות אפקטיבית לתשתית אינטרנט ומחשב לכל ילד בשגרה ובחירום, בהתאם לכישורים ולידע הנדרשים במאה ה-21 ולתכניות היסוד המחייבות של משרד החינוך להקניית אוריינות דיגיטלית וטכנולוגית (ר' פרק על לימודים מקוונים בשגרה). זו משמעותם של חינוך זמין ונגיש, וזאת התוצאה המתחייבת מהדרישה לחינוך מתקבל על הדעת ((acceptability) – רכיבים העומדים בבסיסה של הזכות לחינוך.

154. **סוף דבר:** ימי החירום של משבר הקורונה, ההוראות בדבר ריחוק חברתי, ההסתגרות בבתים והניסיון המתבקש לשמר שגרת לימודים אף בתקופה זו, חשפו והאירו תמונת מצב כואבת, המעידה על כך שבעשור השלישי של המאה ה-21 נותרים מאות אלפי תלמידים בצדי הדרך. זהו כשל מחותי של מערכת החינוך ופגיעה אנושה בזכותם לחינוך, לשוויון ולכבוד. הפערים העצומים המתגלים עתה בנגישותם של התלמידים למחשבים ולחיבור לרשת - כלים בסיסיים בלמידה המותאמת למציאות החיים ולתכניות הלימוד של משרד החינוך - והשלכותיהם, ימשיכו ללוותם בחייהם כבגירים. ללא רכישת אוריינות דיגיטלית ומיומנויות נלוות השתלבותם בשוק העבודה, באקדמיה ובחברה בכלל, תתבצע מנקודת נחיתות. חוסר ההיערכות המקומם של משרד החינוך להנגשת תכנית הלימודים המקוונת - שעל הטמעתה הוא עמל שנים ארוכות - בימי שגרה ובעתות חירום, פוגע בהם עתה ויפגע גם בעתידם. כשל בסיסי זה מחייב התערבות שיפוטית.

מכל הטעמים האלה מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו על תנאי כמבוקש בראשית העתירה.

3 במאי 2020

הרן רייכמן, ע"ד²⁰

טל חסיין, ע"ד
ב"כ העותרים

²⁰ העתירה נכתבה בסיוע הסטודנטים בקליניקה למשפט ומדיניות חינוך באוניברסיטת חיפה